

د سينگاپور داستان

Remembering
LEE KUAN YEW
1923 - 2015

دري ژباړه او لنډيز: محمود کرزی

پښتو ژباړه: امېد حيران

۱۳۹۴ لمريز کال

د سپنگاپور داستان

(د لي کووان يو خاطرې)

اخيستنه او ترتيب:

محمود کرزی

ژباړن:

امېد حيران

۱۳۹۴ ل کال

کتاب پښندنه:

د کتاب نوم: د سینګاپور داستان

اخیستنه او ترتیب: محمود کرزی

ژباړن: امېد حیران

خپروندی: د افغانستان ملي تحریک، فرهنگي خانګه

وېبپاڼه: www.melitahrik.com

ډیزاینګر: ضیاء ساپی

پښتی ډیزاین: فیاض حمید

چاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چاپکال: ۱۳۹۴ ل کال / ۲۰۱۵ م

د تحریک د خپرونو لړۍ: (۶۰)

لړلیک

مخ	سرلیک
۱.....	پېژندنه.....
۳.....	هغه لاره چې باید په یوازېتوب سره ترسره شوې وای.....
۱۳.....	انگلستان خپل ځواکونه اوباسي.....
۱۶.....	د پیسو مالي مرکز جوړول.....
۴۴.....	د کارگري ټولنو د مرستو جلبول.....
۴۹.....	منصفه ټولنه، نه جیره خوړونکې ټولنه.....
۵۴.....	تقاعدي حقونه.....
۵۸.....	په غرب کې د رفاهي پروگرامونو لگښتونه.....
۵۹.....	د سېنگاپور سیاستونو خلک ډېر کار ته وهڅول.....
۶۴.....	سینګاپور دیوه نړیوال سوداگریز او اقتصادي مرکز په توګه.....
۶۵.....	د ښارونو سرسبزه (شنه) کول.....
۶۸.....	مطبوعات او بهرنۍ گټې.....
۷۴.....	ټولیزې رسنۍ.....
۸۳.....	فیلپیني رسنۍ.....

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) كال په پيل كې له خپلو گرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهير كې به (شل عنوانونه) بېلا بېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحريك دا ژمنه د ياد كابل د كب پر (۲۸) مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ كې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحريك په ياده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهير كې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريك ټينگ هوډ كړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملي كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريك هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې گټه پورته كړي. ملي تحريك له ټولو هغو ليكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير كې يې يو بل سره مرسته او ملگرتيا كړې او دا فرهنگي بهير يې بريالى كړى، د زړه له كومې مننه كوي او كور وداني ورته وايي.

د هېواد د فرهنگ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريك فرهنگي خانگه

د سر خبرې

کله چې مې د سپنگاپور داستان ټول کتاب مطالعه کړ، نورینستا ووايم ډېر جالب، گټور او نادر کتاب و، سمدستي مې يې د پښتو ژباړې تکل وکړ. نوموړی کتاب اصلي په انگلیسي ليکل شوی دی چې په دري ژبه ژباړل شوي کتاب څخه بناغلي محمود کرزي اقتباس کړی او ما همدغه اقتباس شوی کتاب پښتو ژبې ته وژباړه.

د سپنگاپور داستان کتاب ليکوال د نوموړي هېواد د بنسټگر او لومړي ولسمشر لي کووان يوو دی، په یاد کتاب کې د نوموړي یاديزې او خاطرې ليکل شوي چې د خپلې ولسمشرۍ پر مهال يې ليکلي دي، پدې کتاب کې د نوموړي اقتصادي طرحې، د فساد پر ضد مبارزه، د اقتصادي مافيا له منځه وړل او په نوموړي هېواد کې د رسنيو، روغتيا، کرنې، بناري بنکلا، ملت جوړونه او نورو مسایلو په اړه د نوموړي بريالی طرحې او خاطرې ليکل شوي پدې کتاب کې دا هم ليکل شوي چې نوموړي څنگه وکړای شول سپنگاپور د يوه تش ډاک څخه د نړۍ پر مهم سوداگريز، اقتصادي، پولي او ترانیتي هېواد بدل کړي.

پدې کتاب کې دا هم ليکل شوي چې د داسې يوې ټولنې څخه ملت جوړ کړي چې د بېلابېلو مذهبونو، ډلو او متفاوتو کډوالو څخه جوړ

شوی وي لکه د هندوانو، چینایانو، برتانویانو، اندونیزیانو او هالنډیانو څخه تشکیل شوي هېواد یې د یوه موتي ملت په توگه جوړ کړ.

دا کتاب د افغانستان د اوسنیو حالاتو لپاره یوه بڼه نسخه ده چې زموږ سیاسيون یې پلي کړي، چې څنگه وکړای شي زموږ ملي گټو، ملي ارزښتونو، اقتصادي خپلواکۍ، ځمکنۍ بشپړتیا او ملي حاکمیت تامین کړي.

زه د قدرمن استاد ښاغلي پوهنوال محمد اسمعیل یون څخه ډېره مننه کوم چې د نوموړي کتاب د چاپ په برخه کې یې لازمي شونتیاوې برابرې کړي او په غوره بڼه یې چاپ کړ، همدارنگه د قدرمن ملگري ښاغلي فیاض حمید نه ډېره مننه کوم چې د کتاب پښتۍ یې په خپلو گوتو ډیزاین کړه او د دروند ملگري ښاغلي ضیاء الرحمان ضیاء نه هم ډېره مننه کوم چې د کتاب د متن په ډیزاین کې یې خپل مخلصانه کار ونه سپموه، یوه نړۍ منندوی یم. زه نورې خبرې نه اوردوم تاسو ته د کتاب د لوستو بلنه درکوم.

درښت

امېد حیران

پلازمېنه کابل

پېژندنه

هغه کتاب چې د ځينو مطالبو خلاصه يې دلته وړاندې کېږي، د ډېرو لوړو او ځيرکو کړندلارو درلودونکي دي چې د سينگا پور د پېژندل شوي رهبر بناغلي لي کووان يو (په ۱۹۲۳ سپټمبر په ۱۲ زېږېدلی) د اقتصادي او ټولنيز پرمختگ د تامين په موخه طرحه او وړاندیز شوی.

دا کړندلارې د ستونزو لپاره گټورې حل لارې وړاندې کوي، چې يو وخت د سينگا پور خلک ورسره بنکېل وو. د بناغلي (يو) دا کتاب ډېر بنکلی او ډېر په زړه پورې او د لوستو وړ کتاب دی، دا کتاب تازه او نوښتگرو مفکورو څخه ډک دی، چې د اقتصادي او ټولنيزو ستونزو او شاتگ طرحه شوی او د خپله د بناغلي (يو) له خوا په عمل کې پلي شوی.

د بناغلي يو کتاب له شک پرته د هغو خلکو لپاره گټور او اړين دی چې د هغوی موخه د انکشاف لارو پلټل وي چې د کلتور، عادتونو، تاريخ او د ټولني ټولنيز جوړښت سره سمون و خوري.

هغه څه چې دلته لولی، ځینې مفکورې او کړنې دي چې د بناغلي یو په کتاب کې تر بحث لاندې نیول شوي او په عمل کې د هغوی پلي کول د سینګاپور د چټک پرمختګ یې رامنځه کړی.

د بناغلي لي کووان یو افکار او بریالیو کړندلارو د دریمې نړۍ د ډېرو رهبرانو پام ځانته اړولی دی او په ځانګړې توګه ختیځو اسیایي هېوادونو کې پلي شوي دي. پدې ډول چې دا انکشافی کړندلاره یوه غوره بېلګه او موډل دی چې د اقتصادي او ټولنیزو پرمختګونو لپاره یې د جنوبي اسیا هېوادونو لپاره وړاندې کړی. د لي کووان یو ځینې ستراتیژۍ چې د سینګاپور او سنی پرمختګ هغه ته منسوبېږي په لاندې ډول وړاندې کېږي.

هغه لاره چې بايد په يوازېتوب سره ترسره شوې وای

داسې اثار او کتابونه شته دي چې د ماښو جوړولو، ماشين جوړولو يا د کتابونو ليکلو طريقې انسانانو ته زده کوي. خو ما په ټول ژوند کې داسې کتاب نه لوستی او نه ليدلی چې خلکو ته د ملت جوړونې لاره وښيي، هغه هم داسې ملت چې له بېلابېلو ډلو لکه، چيني کډوال، برتانوي هندوان، اندونيزيان او هالنډيانو څخه جوړ شوی وي. همدارنگه ما تر اوسه داسې کتاب نه دی ليدلی چې د داسې خلکو لپاره د گټې وټې چل وښيي چې پخوانی حيثيت د سوداگريز بندر په توگه له لاسه ورکړی وي او د لورې له گواښ سره مخ وي.

ما هېڅکله انتظار نه درلود چې په ۱۹۶۲ کال، د ۲۲ کلنۍ په عمر به د خپلواک سېنگاپور مسووليت او د دوه ميليونو نفوسو زيمه واري په غاړه واخلم. له ۱۹۵۹ کاله څخه هغه وخت چې ۳۵ کلن وم، د سېنگاپور د خپلواک دولت

لومړی وزیر ووم. مور په ۱۹۲۳ د مالیزیا فدراسیون سره یوځای شوو، خو په پر ژرد سینګاپور او فیډرالي حکومت ترمنځ د اساسي نظرونو اختلاف راغی، دا چاره ددې سبب شوه چې یو ناڅاپه د ۱۹۲۵ کال په اګست کې د یوه خپلواک دولت په توګه رامنځته شو او د پرمختګ ستونزمنه لار او د بې وزلۍ څخه په یوازې ځان وووځو.

زموږ څخه وغوښتل شو چې مالیزیا پرېږدو او خپل نوی برخلیک پخپله وټاکو، دې وخت کې د پرې ستونزې زموږ پر مخ پرتې وې او زموږ بقاء یو ناشونی ښکار بده، سپنګاپور یو طبعي هېواد نه وو؛ زموږ مملکت داسې پخپله مو رامنځته کړې و او د تاریخ په اوږدو کې مو د نورو هېوادونو تر قلمرو لاندې ګڼل کېږدو، موږ یوازې هغه هېواد و چې انګلستان د خپل سوداګریزو توکو د بندر په توګه رامنځه کړې و او د خپلې نړیوالې سوداګرۍ د یوځای کېدو د ټکي په توګه ګټه اخیسته، دا هغه جزیره وه چې موږ ته د پره نیمګړې په میراث پاتې وه، دا ځمکه په حقیقت کې هغه زړه و چې بدن یې زموږ په اختیار کې نه و.

زموږ د خپلواکۍ نه وروسته مطبوعاتې تبصرې د بدبینۍ او ناهیلۍ نه ډکې وې او دې کار زه د پر زور و لم. یوه لیکوال د مستعمرو څخه د انګلیستان وتل د روم امپراتورۍ د نزول سره پرتله کول، چې د مستعمرو څخه د رومي ځواکونو د وتلو نه وروسته هلته نظم خراب، بې قانوني او ګډوډي رامنځته شوه او وحشي قومونه پر امپراتورۍ مسلط شول.

دینین وارنر په ۱۹۲۵ نېټه په Sydney Morning Herald کې داسې ولیکل ” یو خپلواک سپنګاپور درې کاله مخکې د پاتې کېدو وړ نه وو. هېڅ داسې نښه نښانه نه وه چې سپنګاپور دې د پاتې کېدو قابلیت ولري. ” ریچارډ هیو په ۱۹۲۵ کال د اګسټ په ۲۲ نېټه په London Sunday Times کې داسې ولیکل (که د برتانیې هدې چې ۱۰۰ میلیونه پونډه لګښت لري بندې شي، د سپنګاپور اقتصاد به سقوط وکړي.) ما دا ډول اندېښنې پرځای بلل خو چاته مې نه ویلې؛ زما دنده دا وه چې خلک هیله من کړم نه دا چې د هغوی روحیه کمزورې کړم.

یوه مهمه پوښتنه چې زما په ذهن کې ګرځېده دا وه چې برتانیه ترکله کولای شي په سپنګاپور کې خپلې اډې وساتي، د برتانیې لومړی وزیر وېلسن پارلمان کې د خپل ګوند غړو د مخالفت سره مخ و، د (سویز شرق کانال) ډېر لږښت درلود او د کارګر ګوند لپاره یې ډېرې رایې نه درلودې.

د برتانیې حکومت کارګر ګوند غوښتنه چې خپلې پیسې ډېرې په پرمختیایي پروژو کې ولګوي، چې پدې کار سره یې رایه ګټله.

د امریکا متحده ایالات یواځینی قدرت و چې کولای یې شو په ختیځې اسیا کې امنیت او ثبات تضمین کړي او په خپل وار په ویتنام کې د ګوریلابي جنګ کې بوخته وه، چې د امریکا په متحدینو او په اسیایي او افریقایي هېوادونو کې یې شدید درز اچولی و، د شوروي اتحاد او د چین جمهوریت لخوا د امریکا ضد

پروپاگانډې په درېمه نړۍ، یو اغېزمن کار و، ما داسې احساس کاوه چې متحده ایالاتو ته اجازه ورکول چې د برتانیې نقش سره په سپنګاپور کې مقابله وکړي که ناممکن وي لږ تر لږه له سیاسي اړخه به لوړه بیه ولري.

له بل پلوه استراليا او نوی زیلانډ د سپنګاپور لپاره باوري تضمین کوونکي نشوای کېدای، ما دا وپره لرله چې د برتانیایو نفوذ به ورو ورو خوپه قطعي ډول به لږ شي او د متحده ایالاتو نفوذ به ډېر شي. لکه زما د نسل پشان دهغه نسل چې د امپراتورۍ په خپته کې لوی شوی و، د دا ډول یو بدلون هضمول اسانه نه و.

په نوې اوضاع کې ستونزمنه وه چې له برتانیې پرته د امریکا خواته راشم، انګرېزانو په ډېرې نرمۍ سره غوښته خپل نظر تحمیل کړي، پدې اړوند د امریکایانو چلند د انګرېزانو سره ډېر توپیر درلود؛ دا ډول توپیر د جنوبي ویتنام د مشرانو سره په بنسکاره ډول لیدل کېده؛ ان د ټایلینډ او فیلیپین مشران چې دومره ترګواښ لاندې نه وو، هم د امریکا د سرزوري چلند سره مخ وو. امریکا د عروج پر لور یو ځواک و د ځواکمنو متو سره او غوښته یې ترې ګټه واخلي، زما بله اندېښنه د سپنګاپور له قلمرو څخه دفاع وه، دا په داسې حال کې وه چې مورډ کافي نظامي ځواک په واک کې نه درلود، مورډوه نظامي کنډکه درلودل او دواړه د یوه مالیزیايي تورن ترقومانډې لاندې وو، پوښتنه دا وه چې څنګه ژر کولای شو د سپنګاپور څخه د دفاع لپاره نظامي

ځواک جوړ کړو ولوکه لومړنۍ او لږه هم وي، موږ اړ و چې له کودتا ياد نورو له تېري څخه ځان وژغورو، چې ماليزيايي افراطيونو کولای شو د ماليزيايي ځواکونو نه په گټنې زموږ د هېواد پر وړاندې پيل کړي،

دې ډول کرغېړنو حرکتونو کولای شول چې هغه خپلواکي چې مو ترلاسه کړې ورته زيان ورسوي او شاتگ ته مو اړ کړي، په کوالالمپور کې د ماليزيا ځينې رهبران پدې نظر وو چې سپنگاپور ته بايد هېڅکله اجازه نه وای ورکړل شوې چې له ماليزيا څخه بېل شي.

دا اشخاص پدې باور وو چې سپنگاپور بايد په زور غاړې ايښودو ته برابر شوی وای، په هغه صورت کې چې يوه پېښه کېدلې او څه شی په سرتونکو عبدالرحمان (دهغه وخت د ماليزيا رهبر) راتله، تورن عبدالرازق د لومړي وزيرۍ مقام ته رسېده او د ماليزيا افراطي رهبرانو هغه مجبوره چې د سپنگاپور په اړه د (تونکو) سياست ته تغير ورکړي، دې کار کولای شو چې سپنگاپور د تاوتریخوالي سره مخ کړي، يو د بې باورۍ او خطرناک وخت وو.

سره له دې چې له دې ډول اندېښنو سره لاس او گربوان وم، مجبوره وم يو بل مهم کار چې د په هېواد کې د نظم ساتنه او قانون و ځواب ويوونکی و اوسم.

مور و پره درلوده، کله چې د ماليزيا ملي واحد سازمان ماليزيايي پلويان متوجه شي که د ماليزيا حکومت هغوی يو ازې پرېږدي، له کنټروله اوځي او د اټکل نه لري اقداماتو لاس پورې کړي، بلخوا زموږ اکثریت پوليس ماليزيايي الاصله افراد ول. سپنگاپور ته د دې اشخاصو وفاداري کولای شوای د سپنگاپور حکومت د ماليزيايي سپنگاپوري شورشيان بدلون وکړي او ماليزيا سره د سپنگاپور د بيا يوځای کېدو پلويتوب وکړي، نو مور سپنگاپور سره د دوی له ملاتړ څخه ډاډمن نه وو.

دا چې ګاه کينګ سوي (Goh king Swee) لېوال وو چې زموږ د امنيتي ځواکونو جوړښت پر غاړه واخلي، د امنيت له اړخه يو څه ارامه شوم. کينګ سوي چې په برتانيه کې يې زده کړې کړې وې په ۱۹۲۵ کال کې د سپنگاپور د لومړي وزير په توګه وګمارل شو، ما دا هود درلود چې د کورنيو چارو او ملي دفاع وزارتونو مسووليت د يوه وزارت په چوکاټ هغه ته ورکړم، دا چاره هغه سره دا مرسته کولای شوای چې د پوليسو څخه د پوځ د روزنې په برخه کې ګټه واخلي، نظامي ځای ته د کينګ سوي لېږد، په ماليې وزارت کې لويه تشه رامنځته کړه، ما دا موضوع هغه سره شريکه کړه او دواړو د ليم کيم سان (lim kim san) د ماليې وزير په توګه وګماره، د کيم سان يو کارنده سړی و، کارينګر شخص و، هغه پرته له ستونزې د کينګ سوي سره هم کار کولای شوای. دې چارې بناغلي کينګ ته فرصت ورکاوه چې ترڅو په غير رسمي ډول د اقتصادي سياست په برخه کې مرسته وکړي.

د رېمه مسله او ترټولو لويه مسله چې ورسره مخامخ وو هغه اقتصاد وه

-څنګه کولای شو ولس لپاره د ډوډۍ غم وخورو؟

اندونيزيا موږ سره په مخالفت او سيالۍ کې وه او سوداګري د رکود په حالت کې وه، ماليزيايانو غوښتل سپنگاپور له پامه وغورځوي او

خپلو سوداگریزو شریکانو، واردوونکو او صادروونکو سره د خپلو بندوړ له لارې نېغ په نېغه معامله وکړي، هغه خپلواک سپنگاپور څنگه کولای شو د برتانیې د تسلط نه پرته په خپلواک ډول خپله بقا وساتي؟ پداسې حال کې چې بېکاري په سلو کې ۱۴ سلنه وه او د لوړېدو په حال کې وه، باید دې ډول اساسي پوښتنو ته ځواب ویلی شوای وای، سربېره پردې روښانه وه چې موږ باید په نوي معیشت لاره جوړه کړې وای، ما وارداتي مواد لیدلي وو چې سپنگاپوري کارکوونکو په کره ډول هغه درجه بندي کول او د صادراتو لپاره یې چمتو کول.

له دې نه وروسته خام مواد چې د مالیزیا او اندونیزیا څخه سپنگاپور ته واردېږي، صادروولو ته آماده کېږي، زموږ په واک کې نه وو. موږ مجبور وو یو نوی اقتصاد رامنځته کړو او نوې لارې او طرحې تجربه کړو، هغه طرحې او کړنلارې چې د نړۍ په هېڅ څوټ کې چا نه وي تجربه کړي، ځکه داسې هېواد نه وو چې موږ دې ترې تقلید کړی وای، هانکانگ یوازینی جزیره وه چې له موږ سره یې ورته والی درلود؛ خود هانکانگ حکمراني یوازې د انگلستان په لاس کې وه او چین یې د خپل وروستی ځمکې په توګه په واک کې لرله. له اقتصادي نظره، هانکانګ ترډېره د چین برخه وه او د اتصال او اړیکو د پل په توګه یې د چین او پانګوالۍ نړۍ او د غیر کمونیست هېوادونو سره یې د سوداګرۍ دنده ترسره کوله.

ددې مسلو په اړه له دقت وروسته او هغه بدیلونه چې په لاس کې وو، دې پایلې ته ورسېدو چې که کېدای شي سپینګاپور د اسیا په جنوب ختیځ کې د یوه جزیره ډوله بناري دولت په توګه پاتې شي، نشي کولای د یوه عادي سیاسي واحد ته توګه عمل وکړي، د داسې یو بناري دولت د پایښت لپاره لازمه ده چې د هغه خلک خارق العاده کونښنونه وکړي او باید متحد، اورېدونکي او د شرایطو سره برابر خلک اوسي، موږ چې پداسې یو بناري هېواد کې ژوند کاوه باید داسې خلک پاتې شوي وای چې خپلې چارې مو اغېزمنې او نظر ګاونډیانو ته ارزانې ترسره کولای؛ ځکه زموږ ګاونډیو داسې هوډ درلود چې موږ هېڅ وګڼي او زموږ رول د یوه سوداګریز ګودام او دلال په توګه له منځه یوسي.

زموږ ترتولو لویه پانګه زموږ د خلکو باور و، دا باور موږ د خپلې مبارزې له لارې ترلاسه کړی و، چې د خپلو خلکو په نه شتون کې، پرته د کومې وېرې، د کمونېستانو او مالیزیايي افراطیونو پر وړاندې مو پیله کړې وه او دا کار مو هغه وخت وکړ چې زموږ پولیس او پوځي ځواکونه لا تر اوسه د مالیزیا مرکزي حکومت په لاس کې وو.

کمونېستانو زه او زما همکارانو ته ډېر بد د فوډالېستانو د نوکرانو په توګه نظر کاوه، خو کله چې حالت بدتر شو ان چینایان چې چپ خواته یې مېلان درلود هم زموږ د معترضینو دفاع ته راوډانګل موږ ډېر احتیاط کاوه چې د هغو خلکو باور چې زموږ په برخه شوي وو د اداري فساد له امله له لاسه ورنکړو. ما دې سیاسي پانګې ته سخته اړتیا درلوده، ترڅو وکولای شم د سپنګاپور د عالي او ګټور سوداګریز موقعیت څخه، د هېواد د یوازینۍ ملي شتمنۍ په توګه اعظمي ګټه پورته کړم.

انگلستان خپل ځواکونه اوباسي

په کال ۱۹۲۲ کله چې ما او (سووي) له ډينيس هيلي څخه غوښتنه وکړه چې يو شمېر جنگي ها کر هنتېر ماډل الوتکې پر مورډ خرڅې کړي، هغه وخنډلې...

پداسې حال کې چې مورډ ته يې گوتخنده کوله، هيلي Hili وپوښتل، ستاسو د پوښتنې موخه له جنگي الوتکو څخه څه ده؟ پداسې حال کې چې د برتانيې هوايي ځواکونو زموږ دفاع پرغاړه درلوده، پرته له دې چې مورډ الوتکه واخلو، لندن مو پدې موخه پرېښود چې د اړتيا پر مهال به انگلستان د سپنگاپور څخه دفاع کوي. مورډ د برتانيې د ځواکونو څخه چې مورډ ته يې دفاعي بارو راکاوه ډېره اړتيا درلوده، له دې نه مخکې چې مورډ له خپل ځانه دفاع وړتيا پيدا کړو، د برتانيې ځواکونو سپنگاپور پرېښوده، زما په اند مورډ ددې جوگه نه وو چې له ځانه دفاع وکړو. په سپنگاپور کې د انگرېزي ځواکونو شتون خلکو ته ډاډ ورکاوه؛ له دې ډول ډاډ پرته بهرنۍ پانگه اچونه نه کېده، د ځينو توکو صادرو او چوپړتياوې يوازینۍ لاره وه چې مورډ کولای شول د هغه له لارې د هغو ځوانانو لپاره چې د پوهنتونونو څخه فارغېږي، د کار يوه زمينه ورته برابر کړو او د پراخې بې کارۍ څخه مخنيوی وکړو.

د هغه کال په جنوري، میاشت کې مې د انگلستان لومړي وزیر هارولډ وېلسن سره د همگټو هېوادونو په بېرني غونډه کې چې په لاکوس کې د رودیشیا د خپلواکۍ د یو اړخیزې اعلامې په اړه جوړه شوې وه ورسره ملاقات وکړ، مورډډې کنفرانس په غاړو کې په سپنګاپور کې د برتانیې د پاتې کېدونکو ځواکونو پر موضوع خبرې وکړې.

هغه ماته معلومات راکړل چې کېدای شي مجبور شي خپل ۲۵۰۰۰ څخه تر ۵۰۰۰۰ زره نفرو عسکر له مالیزیا څخه بهر کړي.

که څه هم هغه څرگنده کړه چې تراوسه پدې اړوند پرېکړه نه ده شوې، خو زما انگېزه دا وه چې هغه د ځواکونو د حرکت په درشل کې وو، د برتانیې د ادارې د لاروښانه درک لپاره او د هغه هېواد په دفاعي بحث په اړه مو په ۱۹۶۶ کال د اپرېل میاشت مو په لندن کې سره بیا ولیدل.

د سویز له ختیځ څخه د ځواکونو ویستلو په کارگر او محافظه کار گوندونو کې ډېر پلویان درلودل ددې گوندونو ډېری لیکوالو مبصرینو او ډېری رهبرانو له دې مفکورې څخه ملاتړ کاوه، چې ما لپاره ټکان ورکوونکې وه، ښاغلي ډېنس هیلې د رسنیو پر وړاندې څرگنده کړه چې د ځواکونو بېرني وتل د برتانیې په کابینه کې قوي پلویان لرل.

دا اشخاص د جورن براون د وېلسن څخه وروسته چې د کابینې دویم کس دی رهبري کېدل، پال جنسن د (نیو سټیپسمن) ورځپاڼې مدیر په

۱۹۶۸ کال په پوره ډاډ سره د سویز ختیځ څخه د برتانیه یې ځواکونو کره تاریخ خپور کړ، د سویز له شرق څخه د ځواکونو وتل هغه مفکوره وه چې په اسانۍ سره یې کولای شول په کارگر گوند کې ځانته ډېر پلویان جلب کړي. د محافظه کار گوند وزیر او د مالیې او اقتصاد مجازي وزیر راته وویل چې د هغه په گوند کې یو شمېر زیات د اروپا سره د یوځای کېدو پلویان وو چې د سویز له ختیځ څخه له د انګلیسي پوځونو د ویستلو له مفکورې څخه کلک ملاتړ کاوه.

د انګلستان ځواکونه باید لږ د سولې او ثبات لپاره په سیمه کې لږه وسیله وي او باید نظر پخواته د سیمې د ستونزو حل لپاره یو کمزوری ځواک په توګه مرسته وکړي، هغه ماته گواښ وکړ چې د انګلستان نظامي سیاست د اسیا د جنوب ختیځ په اړه به ډېر د اوسني حکومت په دوران کې بدلون ومومي. په سیمه کې د انګلیسي ځواکونو د موجودیت په اړه چې زموږ د خپلواکۍ ضامن بلل کېده ماته یو تشویش پیدا کړی و.

په پایله کې ما او کېنگ سووي پرېکړه وکړه چې پدې اړه د برتانیې د نهاي پرېکړې په اړه صرف نظر وکړو او ژر تر ژره د نظامي ځواکونو په اړه چې په ښکاره ډول موجودیت ولري یو اقدام وکړو، زموږ ددې کار څخه موخه دا وه چې تر څو خپل خلکو او گاونډیانو ته دا څرګنده کړو چې موږ کولای شو له خپل ځانه دفاع وکړو. له دې نه مخکې چې یوه ورځ لندن پرېږدو

د پیسو مالي مرکز جوړول

که په ۱۹۲۵ کال کې د مالیزیا څخه د سپنگاپور د بېلتون پرمهال چا وړاندوینه کړې وای چې سپنگاپور به یوه ورځ د نړۍ یو مالي او اقتصادي مرکزي وي، خلکو به ورته لېونی ویلې وای، یوه مهمه پوښتنه چې نن ورځ راپورته کېږي چې د لېونتوب دا وړاندوینه څنګه په ریښتیا بدله شوه! څنګه و شول چې د سپنگاپور پلازمېنې په رڼاګانو کې لوړپوړیزې ماڼۍ او دفترونه د زرګونو کمپیوټرونو څخه په ګټنې د لندن، نیویارک، توکیو، فرانکفورت، هانګانګ او د نړۍ ځینې نورو مهمو اقتصادي او مالي مرکزونو سره ونښلېږي او په اړیکه کې شي؟

دا کار په ۱۹۲۸ کال کې په بشپړه توګه له اټکل نه لرې ښکارېده. د ډاکټر وینزیموس (Dr. Winsemius) ټلیفوني خبرې چې ده له خپل ملګري او په سپنگاپور کې د امریکا بانک له مرستیال سره یې کړې وې، په یاد ولې.

هغه خپل ملگري ته چې په هغه ورځ په لندن کې وه داسې وويل:
«وگورئ ښاغلی وان اونن، مور (سپنگاپور) غواړو په لسو
راتلونکو کلونو کې د سهیل ختیځې اسیا مالي مرکز و اوسو،»
ښاغلي وان اونن په ځواب کې وويل: «وډېر ښه لندن ته راشئ. تاسو
کولای شئ په پنځو کلونو کې دا ډول وړتیا پیدا کړئ،».

وینسیمیوس له ځنډ پرته لندن ته لاړ. وان اونن هغه داسې یوه دفتر ته
ویوړ چې هلته لویه ځمکه وه او ورته یې وويل: دلته وگورئ، مالي او
پولي نړۍ له زوریخ څخه پیلېږي. د زوریخ بانکونه سهار نهه بجې
خلاصېږي، ورپسې د فرانکفورت او وروسته بیا د لندن بانک کار
پیلوي. له غرمې نه وروسته د زوریخ بانکونه ترل کېږي او ورپسې د
فرانکفورت او لندن بانکونه خپل کارونه پای ته رسوي. کله چې په
اروپا کې دا بانکونه خپلې دروازې وتړي، د نیویاک بانکونه
پرانیستل کېږي. په دې وخت کې لندن خپل د پیسو جریان او د نړۍ
مالي معاملات نیویارک ته سپارلي، له غرمې نه وروسته نیویارک هم
د خپلو بانکونو دروازې تړي او خپلې دندې د سانفرانسیسکو
بانکونو ته سپاري. کله چې د سانفرانسیسکو بانکونه خپلې
ورځنۍ چارې پای ته رسوي، نو د شپې توره تیاره خپرېږي او خلک
ویده کېږي. په وخت کې د څو ساعتونو لپاره د نړۍ پولي فعالیتونه
ځنډېږي.

تر هغې چې په سبا سهار يې نهه بجې د سوپس په وخت يې بانکونه بيا پرانيستل کېږي. که چيرې موږ سپنگاپور په دې دوو معاملاتي وختونو کې ونيسو، مخکې له دې چې سانفرانسيسکو خپل ورځني فعاليتونه پای ته ورسوي، سنگاپور به وکړای شي د نړۍ د معاملاتو اصلي دنده پر غاړه واخلي او ورته دوام ورکړي. کله چې سپنگاپور خپلې ورځنۍ چارې پای ته رسوي نو د زرويج بانکونه خپلې دروازې پرانيزي او معاملات به ترسره کوي. پدې ترتيب د نړۍ مالي او پولې کړۍ کې د سپنگاپور داخلول، د جوړېدو وخت څخه تراوسه پورې به د لومړي ځل وي چې د نړۍ د پيسو او مالي کاروبار په ۲۴ ساعتونو کې دوراني بڼه خپله کړي.

د وينزيموس د غوښتنې پر بنسټ، وان اون يو څېړنيز اثر وليکه او (Hon sui sen) ته يې چې د سپنگاپور د اقتصادي پرمختگ د بورډ مشر و ويې لېږه. هان سوی سن هغه څوک و چې د وينزيموس سره يې زما اړيکه ساتله. سوی سن به زما ليدو ته راغی او وړانديز يې وکړ چې موږ بايد د ټولو هغو اسعارو باندې بنديزونه چې د پولې معاملاتو څخه د سپنگاپور او سټرلېنگ پوند حوزې له نهه د بهرو هېوادونو له خوا لگېدلي و و له منځه یوسو.

موږ تر اوسه د پوند سټرلېنگ حوزې برخه وو او په دې حوزه کې زموږ غړيتوب موږ دې ته مجبورولو ترڅو د اسعارو محدوديت پر پولې لېږدونو وضع کړو، کله چې سوی سن د اسعارو صندوق جوړېدو مسله د هانک کانگ اسعارو صندوق پشان د سنگاپور

لپاره د انگلستان بانک د یو مامور سره شریکه کړه، هغه ته وویل شول د هانگ کانگ د اسعارو ترتیبات د تاریخي والي لپاره یې منل شوي وي. د اسعارو صندوق جوړېدل ځکه موږ ته اړین وو چې دې ډول صندوق موږ ته اجازه راکوله چې چې د یوه ډالري بازار خاوندان شوو. د انگلستان بانک دا موضوع جدي ونه نیوله او سپنگاپور د سترلېنک حوزې په پرېښودو مجبور شو. په هر صورت څلور کاله وروسته د برتانیې حوزې نوموړې خوزه منحل کړه، خو سرچیه هانگ کانگ، سپنگاپور نه دا امتیاز درلود چې د لندن ښار د شهرت او باور څخه د نړۍ د بانکي او مالي مرکز په توگه گټه واخلي؛ او نه د انگلستان بانک څخه برخمن وو، هغه بانک چې د تجربو د سمبول، باور، او د نړۍ د پولې او مالي سالم مدیریت څخه برخمن و.

په ۱۹۲۸ کال کې سپنگاپور د دریمې نړۍ له هېوادونو څخه گڼل کېده، ددې لپاره چې نړیوال بانکوال سپنگاپور ته وهڅېږي، لازمه وه چې ټولنیز عدالت تامین شي؛ د کار او ژوند مناسب چاپیریال رامنځته شي، کافي او د باور وړ بنسټونه جوړ شي؛ علمي او مسلکي خلک د بهرنیو گماروونکو ته ورسېږي.

ددې سربېره موږ باید بهرني پانگوال او بانکوال متقاعد کړي وای، چې د سپنگاپور پولې بورډ (Currency Board) او پولې ادارې دا مهارت او وړتیا لري چې زموږ د بانکوالۍ له صنعت نه څارنه او ساتنه وکړي.

ما او کپنگ سووي د خپلواکۍ له هماغې لومړۍ ورځې نه مو دا پرېکړه کړې وه، چې سپنگاپور مرکزي بانک ونلري، چې د پیسو خپراوي پیل کړي موږ هوډ درلود زموږ پیسې د بهرنیو کرسنیو پر وړاندې په ځانگړي ډول د متحده ایالاتو پر وړاندې خپل ارزښت ټیټک نکړي. موږ خپل پولي بورډ خوندي کړ، دې بورډ اجازه لرله په هغه صورت کې چې د بهرنیو اسعارو د ملاتړ په نه لرلو سپنگاپوري ډالر خپاره کړي. د سپنگاپور پولي ادارې (MAS) موسسه ده د یوه عادي مرکزي بانک ټول صلاحیتونه په واک کې لري، د پولي بانکونو ټولو د خپرولو نه پرته.

د سپنگاپور پولي اداره هراړخیزه مسلکي پوهه لري، دا اداره د قوانینو، مقرراتو او اصولو سره سم فعالیت کوي چې په ترتیب سره نظر لاندې نیول کېږي ترڅو د مالي او پولي تازه چوپړتیاوو او پرمختگونو باندې ځان چمتو کړي. موږ د باور، سلامتۍ، وړتیا او د مالي سالم قضاوت پر لور هره لار په پوره ځیرکتیا او احتیاط سرته ورسوله، زموږ د مالي/پولي مرکز د جوړولو کیسه لویه ده، پدې برخه کې موږ څرنګه د خپل سېسټم باور جوړ کړی او تجربه لروونکي او پوه مدیران موروزلي دي. چې بانکونه، د پانګونې شرکتونه او مالي موسسې موږ په بریالۍ توګه وڅاري. همدا کړنې وې چې موږ د خپل مالي/پولي سېسټم د ناکامۍ ګواښ حد اقل ته نږدې کړو. په پیل کې موږ د یوه اسایي ډالري بازارک چې د اروپایي بازار سره په

یوه لیکه کې وه پیل کې. دا د بانکونو ترمنځ یو بازار و چې په سپنگاپور کې موجود و چې د تقریض په موخه یې بهرني اسعار د سیمې بانکونو ته پیدا کول.

چې وروسته د اسیا د الری بازار د اسعارو او مالي مشتقاتو په برخه کې او د هغو سهمونو څخه یې ولېږلې چې په بهرنیو پیسو نومول شوې وې. دې بازار په ورو- ورو لوی پورونه، د پور د اسنادو خپرول او د پانګونې د صندوقونو مدیریت یې هم د خپل کار یوه برخه وګرځوله.

د اسیایي د الرد بازارونو ارزښت په ۱۹۹۷ کال کې تر ۵۰۰ میلیارده د الرو څخه پورته و.

دا ارزښت زموږ د داخلي بانکي بازار د حجم درې چنده و، د دې بازار د ودې میزان خارق العاده و ځکه چې د بازار غوښتنو ته یې ځواب ویلی شو. کې د پانګونې او سوداګرۍ نړیواله پراختیا په پایله نړیوال مالي معاملات په ټولیزه توګه لوړ شول او شرقي اسیایي احتوا کړه. پدې منځ کې سپنگاپور (چمتووالی یې چې درلود) د سیمې د پولې/مالي نښلېدو د مهمو او کلیدي ټکو په حیث راڅرګند شو.

په لومړیو کې د ۱۹۸۵-۱۹۲۸ کلونو ترمنځ سپنگاپور د سیمې ټول بازار په واک کې درلود او د سیالی سره مخ نه و. موږ هغه مالیات چې

په له (د پانگوال د ماليې د سنجونې نه مخکې) د بهرنیو پانگوالو د گټې په حساباتي ربع باندې وضع شوی و او د پانگوني شرکتونو پواسطه چې دولت ته یې حساب ورکاوه له منځه یوړه، دا کار ددې سبب شو چې گڼ شمېر د پانگوني او مالي شرکتونه سپنگاپور ته جلب شول. ددې سربېره موږ د اسیایي ډالرو ټولې سپارښتنې د اقلي زېرمو او ضروري سیالیت قانون د تطبیق پواسطه وښل (دې کار د پانگوني دوران چټک کړ) په ۱۹۹۰ کلونو کې سپنگاپور د نړۍ د یوه لوی مالي او اقتصادي مرکز حیثیت ترلاسه کړ او د اسعارو بازاریې له توکیو بازار څخه وروسته د نړۍ لوی بازار گڼل کېده، زموږ له بریاوو څخه په تقلید، د ۱۹۹۰ کلونو په منځ کې د سیمې ډېری هېوادونه پدې فکر کې شول د مالي بازارونو جوړولو او پراختیا ته کار وکړي. ځینې ددې هېوادونو څخه د داخلي او بهرنیو پانگوالو د جلبولو په موخه د مالیاتي امتیازونو په ورکولو لاس پورې کړ د هغو امتیازونو په پرتله چې موږ یې وړاندې کوو، سخاوتمند او ډېرو هغه څه چې سپنگاپور یې نظر نورو ته متمایز او هماغه کلک اساسات و چې زموږ مالي او پولي مرکزونه یې پیاوړي کړي و.

دا اساسات عبارت و له: د قانون حاکمیت، خپلواکه قضایي نظام او باثباته، باکیفایته او صادق حکومت چې سالم اقتصادي سیاست یې تعقیبوه، او هر کال د کافي بودیجې څخه برخمن و. دا ځانگړنې د

سپنگاپوري ډاډارو د تقويت سبب شو او د تورم د واردېدو څخه مخنيوی وشو.

په ۱۹۷۹ کلونو کې مورې بناغلي جېم سليټريو انگليسي پانگوال چې د شتمنيو د سلب په څانگه کې يې تخصص درلود د ماسره ليدو په موخه سپنگاپور ته راغی. کله چې اېډوارډ هيت (د برتانيې لومړی وزير ۱۹۷۰-۱۹۷۴) کلونو ترمنځ صدراعظمی ته ورسېد، د برتانيې مطبوعاتو اعلان وکړ چې هغه د خپلې برخو او دارايو ما هغه سره يو کال مخکې کتلي و، چې د انگليستان د هيت لخوا برابرشو و ما په هغه وخت کې ما د سپنگاپور د اسهامو په بازار کې د بناغلي سليټر شراکت څخه تود هرکلی وکړ.

څخه موده وروسته، په ۱۹۷۵ کال کې، سوي سن زموږ د ماليې وزير ماته خبر را کړ چې د سليټر د اسهامو شرکت چې د يوه عامه شرکت په توگه ثبت وه لاسونه کړي وه، د ماليې وزير د معلوماتو له مخې، سليټر او همکاران يې د هاپار برادرز او د هغه د څانگو شتمني يې په غير قانوني توگه خپل او د يادې کمپنۍ د ځينو مديرانو شخصي حسابونو ته انتقالول، دا باوريو جرمي سرغړونه وه چې پانگوالو په سليټر او همکارانو باندې يې کړي وه، سليټر او همکارانو يې د هاپار شرکت برخوالو او نورو پانگي اچوونکو سره يې خيانت کاوه، ستونزمنه وه چې د لندن د اسهامو د يوې لويې او مشهورې کمپنۍ په اړه څېړنې وکړي. په هغه صورت کې چې زموږ

خپرنې ناسمې او غیر موجه ثابتېدلی، له شک پرته زموږ شهرت ته یې شدید زیان اړوه. ایا لازمه وه پر سلېټر ددې گواښونو سره کومه اقدام وکړو؟ زه دې هوکړې ته ورسېدم چې موږ مجبور وو چې د ونډو بازار او شهرت ساتلو لپاره داسې یو اقدام وکړو، هغه خپرنې چې پیل شوې څرگنده یې کړه چې د هاپار شرکتونو د شتمنیو د غلا کولو لپاره منظمه دسیسه او پلان جوړ شوی و. ددې سربېره څرگنده شوه چې دا توطیه د لویو درغلیو یوه وړه نمونه وه. د سلېټر جنایتکارانه فعالیتونه د سپنګاپور څخه مالیزیا، هانګانګ او بلاخره لندن ته چې ددې غلاوو یو لوی زیرمتون ورسېدله سلېټر او همکارانو یې د په هانګانګ کې د (هاپار) له څانګو څخه په گټې اخیستو په هغه ښار کې ثبت شوې ونډې پېرلې او سپایدار شرکت باندې یې چې د سلېټر واکر بشپړ ملکیت و خرڅولې. ناقانونه گټه چې له دې لارې یې په لاس راوړلې د سلېټر واکر د شرکت د مدیرانو ترمنځ وېشل کېدلې.

هغه چا چې ددې ناوړه کار مسوولیت پر غاړه درلود؛ عبارت و له جیم سلېټر، ریچارډ تالینګ، د هاپار شرکت رییس او اوگلیوی و اټسن، دهغه شرکت اداري امر و اټسن لومړی لندن ته او وروسته بلجیم ته و تښتېدل، هغه هېواد چې موږ ورسره د بېرته راستنېدونکو کډوالو تړون نه درلود. سلېټر او ټارلېنک د لندن او سېدونکي وو موږ هیله وکړه چې هغوی محکمې ته د حاضرېدو لپاره سپنګاپور ته راوگرځول شي؛ خو د انګلیس چارواکو زموږ په غوښتنه د ښاغلي

سلېټرډ بېرته راگرځېدو په اړه مثبت نظر رانکړ. د لندن په محکمو کې له دريو کالو د عوې وروسته، بلاخر د برتانيې د کورنيو چارو وزير په کال ۱۹۷۹ د پنځه وو تورو نو په تړاو د تارلېنگ د بېرته راگرځېدو امر ورکړ. دا پنځه تورو نه چې په ټوله کې ۱۷ توره وو هغه واره توره وو چې وړې جزاگانې يې درلودې، تارلېنگ محکمې ته کش شو او او د شپږو مياشتو لپاره زندان ته ولېږدول شو. کلونه وروسته هغه د انگلستان بانک مشري له لاسه ورکړه، گورډن ريچارډسن (د تارلېنگ د محاکمې يو وکیل) دا چې ويې نشوای کړای چې تارلېنگ د خپلو اعمالو په جزا ورسوي، خواشيني څرگنده کړه خو د خواشيني دا څرگندونه يې ډېره ناوخته وه او سپنگاپور لپاره يې کومه گټه نه رسوله.

د سپنگاپور د پولې ادارې نېک شهرت په کار کې د دقت او قاطعيت په تړاو، يو وخت په ۷۰ او ۸۰ کلونو کې د ازموينې لاندې ونيول شو. چې دې ادارې د فعاليت له اجازې ورکړې څخه کريډيټ او کامرس انټرناسيونال يا بي سي سي اي بانکونو ته، چې په لوگزامبورک کې د يوه پاکستاني وکړي لخوا ثبت شوی و. د سعودي عربستان د شاهي کورنۍ غړي، بحرين، ابوډبي او دوبي څخه تشکلېدل. دا بانک د نړۍ په ۷۳ هېوادونو کې ۴۰۰ څانگې درلودې، په اروپا، منځني ختيځ افريقا او امريکا کې وې. دا بانک په ۱۹۷۳ کال کې په سپنگاپور کې د کار کولو وړانديز وکړ. له هغه ځايه چې

دې بانک کاري تجربه نه درلوده او د ملاتړ پانگه Capitalization يې کافي نه وه، مور د هغه وړاندیز د فعاليت نه دنه موجوديت له امله رد کړ، ياد شوی بانک په ۱۹۸۰ کال کې خپله درخواستي نوې کړه، د سپنگاپور پولې ادارې هم نوموړې درخواستي رد کړه، ددې ادارې په نظر، د بانک نړيوال باور کمزوری و.

ددې سربېره بی سی سی ای د خپلې خپلواکۍ نه تېر نشو. په ۱۹۸۲ کال کې وان اونن چې مور سره يې د اسيايي ډالري بازار په جوړولو کې کومک کړی و د بي سي سي ای څخه د درخواستۍ په اړه د معلوماتو غوښتونکی شو. په عين حال کې، د مرکزي بانکونو مديرانو په پرلپسې توگه کوه بينگ سپنگ ته چې د سپنگاپور د پولې او مالي ادارې مشر مدير و ويلي و چې هغوی د بي سي سي ای د ساتلو لپاره چندان ډاډمن نه وو. نو ددې لپاره هغه وخت چې وان اونن ماسره ملاقات و کړ ما غوره وگڼله چې د کوه-بېنگ-سنگ د موقف څخه ملاتړ وکړم.

بي سي سي آی پرته له دې چې خپه شي يو ځل بيا د هراړه وېلسن(د برتانيې لومړي وزير) لخوا مخکې راغی. د سپارښتنې هغه ليک چې وېلسن په همدې اړوند زما لپاره ليکلی و، زما په نظر عجيبه راغی داسې چې هغه، د معمول خلاف ليک لاسليک کړی و، داسې څرگندوله چې نوموړی له اصلي مطلب نه ناخبره دی او دا يې د خپل ملگري د خوشالولو لپاره ليکلی و. د بي سي سي آی درغلي او قانون

خلاف کړنې د نورو بانکونو لپاره د ډېر زیان اړولو سبب شو او ترهغې چې کړکېچ پای ته ورسېد خپلې ناوې اغېزې یې په پولې او مالي مرکزونو اړولي و. کله چې بي سي سي آی وتړل شو دخپلو قرضدارانو او حسابدارانو څخه ۱۱ میلیارده قرضداره و. نو ځکه سپنګاپور له دې بحران څخه بچ شو. چې موږ حاضر نه شو هغه منلي شوي معیارونه د مصلحتونو او انډیوالۍ قرباني کړو.

د سپنګاپور د پیسو اداره د برونای ملي بانک وړاندیز هم رد کړ. دا بانک د یوه مشهور چینایي چې سپنګاپور کې مېشت و او کوتیک پات نومېده، اداره کېده. کوتیک پات د برونای ملي بانک واخیسته او په ۱۹۷۵ کال کې د سلطان برونای ورور، شهزاده محمد بولیکا چې د بانک رییس و دې ته مجبور کړ چې د سپنګاپور پولې ادارې څخه یو وړاندیز وکړي ترڅو د هغه بانک د فعالیت جواز وکړي. خو میاشتې وروسته، یو بل مکتوب موږ ته خبر را کړ چې د شهزاده محمد بل ورور چې سوډي بولیکاه د یاد شوي بانک د اجراییه ریاست معاون ټاکل شوی دی. ترهغه ځایه چې کوتیک د برونای شاهي کورنۍ لخوا حمایه کېده د سپنګاپور د پیسو ملي ادارې خپله وروستۍ پرېکړه ما ته راواستوله. ما د سپنګاپور د پیسو ادارې د هغه بانک د درخواستۍ د رد څخه خپل ملاتړ وکړ. او دا پرېکړه مې یو ځل بیا په ۱۹۸۳ کال، کله چې بانک نوې غوښتنلیک ورکاوه وکړه، تکرار مې کړه.

سلطان په ۱۹۸۲ کال کې د یوه بهرني فرمان له مخې د بروناي ملي بانک د تړلو امر صادر کړ. د بانک په قرضو کې د درغلیو او بې نظمۍ فکر کېده، چې نژدې ۱۳ میلیارده ډالره کېدل، د خلکو د خپلو حسابونو د راویستو لپاره پر بانک ورغلل. څرکنده شوه چې بناغلي کوتیک د دې بانک پیسې پخپلو شخصي کارونو له هغو څخه د لندن بانک د اکثریت مدیرانو د ونډو اخیستل او نوره ناسمه گټه یې ترې اخیستله. دهغه مشر زوی چې د بانک رییس و په بروناي کې بندي شو، د سپنگاپور بانکونه، په ځانگړي ډول بهرني بانکونو ۴۱۹ میلیونه ډالر د بروناي ملي بانک ته قرضه ورکړې وه. بناغلي کوتیک له دوه کالو وروسته وکړای شول چې یاده قرضه بیا ورکړي.

د سپنگاپور پولی ادارې د (گناه بینک سپنگ) تر مشرۍ لاندې وکړای شول چې د سپنگاپور مالي نظام او موسساتو باندې قوي څارنه وکړي ترڅو د نړۍ یوه پولی او مالي مرکز په توگه راڅرگند شي او مرسته وکړي.

د سپنگاپور پولی ادارې څلور واړه بانکونه وهڅول چې نور واړه سیمه ییز بانکونه وپېري او ځان سره یې مدغم کړي. ترڅو لوی او ځواکمن شي او وکړای شي د نړیوالو لویو بانکونو سره سیالي وکړي. (موډي) د امریکا د مالي شرکتونو د درجه بندۍ دفتر، زموږ څلور بانکونه د وړتیا او د پانگوني میزان له مخې د نړۍ په غوره بانکونو کې شمېرلي وو.

په ۱۹۸۵ کال کې د سپنگاپور پولی اداره اړه شوه د بحران په مدیریت چې د ونډو په بازار کې راغلی و مرسته وکړي. قضیه داسې وه چې د ونډو محترکین، په ځانگړي ډول د تان کون سوان شرکت د Pan Electric Industries Ltd شرکت ونډې او د نورو مالیزیايي شرکتونو، په بازار کې د هغوی د بیو نه په لوړ قیمت د ضمانت په ډول زموږ د ونډو شرکتونو سره په امانت پرايښي وو.

او ژمنه یې کړې وه چې په ټاکلي تاریخ به هغوی په لوړ قیمت بیاخلي پېري. کله چې د ونډو بیې رابنسکته شوې او د هغوی پیسې ختمې شوې، هغه شرکتونو چې خپلې ونډې یې موږ د قرضه ورکونکو سره ایښې وې، ویې نشوای کړای د هغو ونډو پخوانی قیمت ترلاسه کړي. د سپنگاپور د اسعارو د بدلون بازار د دريو ورځو لپاره وتړل شو، په عین حال چې د سپنگاپور پولی ادارې د څلورو لویو بانکونو سره ۲۴ ساعته کار پیل کړ او بېرني صندوق یې رامنځته کړ. دا ۱۸۰ میلیون ډالري صندوق زیانمنو ونډه لرونکو د ژغورلو او د سپنگاپور د ونډو بازار د مخنیوي لپاره رامنځته شو.

بناغلي کوه بینگ سېنگ د سپنگاپور د اسعارو د تبادلې بازار (SES) دې ته جوړ کړ چې چې د بازار د سپستماټیک سقوط مخنیوی وکړي او د پانگوالو باور بیا ډاډمن کړي. دا حالت د سپنگاپور لپاره ډېره پېچلی او خطرناک و.

ددې لپاره چې په راتلونکي کې ددې ډول پېښو څخه مخنيوی وشي، د ونډو صنعت قانون مو تعديل کړ او ونډو پلور شرکتونو د احتیاط شرایطو مو نور هم قوي کړل. دې چارې د پيرونو د وټو ملاتړ له ځان سره لورې کړ، دې شرکتونو ددې پرځای چې خپلې پانگې لورې کړي یو بل سره مدغم شول او په دې ترتیب یې خپل مالي توان ځواکمن کړ. مورږ په سپنگاپوري شرکتونو کې بهرنیانو ته د شراکت او ونډې اجازه ورکړه. ددې سربېره هغه شرکتونو چې ملکیت یې په بشپړ ډول د بهرنیانو په لاس کې و خو زموږ د اړتیا وړ مهارتونه او خدمات یې وړاندې کولای شول، په سپنگاپور کې مو ورته د فعالیت جواز ورکړ. زموږ د همدې مدبرانه اقداماتو په سبب و چې د سپنگاپور د ونډو بحراني بازار چې په ۱۹۸۷ د اکتوبر په ۱۹ نېټه د نړۍ د ونډو په بازار را نازل شوی و موږ وکړای شو چې له دې کړکېچ څخه په بريالی توګه ځان وباسو. دا ورځ چې د تورې دوشنبې په ورځ مشهوره شوې، د نړۍ د ونډو بازار سقوط وکړ او د هانګ کانګ د ونډو بازار مجبور شو چې د څلور ورځو لپاره بند او وځنډوي. خو د اغېزمنو مقرراتو او د سېسټم ثبات، د سپنگاپور د ونډو بازار هېڅ ډول زیان ونه لید.

یو بل پرمختګ چې د سپنگاپور د پولې مرکز په نصیب شو هماغه د سپنگاپور نړیوال پولې بازارس (Singapore International Monetary Exchange) جوړېدل و. د سپنگاپور د سروزرو بازار په ۱۹۸۴ کال کې خپل معاملات پراخه کړل. دا ډول معاملات د (Gold futures) په نوم

یاد بدل، دانوی پرمختگ راتلونکی هم ډاډمنوي. په پایله کې د سپنگاپور د سروزرو بازار نوم د (سپنگاپور نړیوال د پیسو بازار SIMEX) باندې بدل شو، د نړیوالو موسساتو د باور جلبولو لپاره، مور SIMEX د شیکاگو بازار په شان جوړ کړ، پدې بازار کې بیې په لوړ غږ اعلانېږي او د بازار د ټولو کله ونوالو تر غوږونو رسېږي. ددې سربېره مور د شیکاگو د امتعه بازار متقاعد کړ، د متقابل حساب تصفیه له SIMEX سره ومني. دا کار ددې سبب شو چې سوداګري په دواړو بازارونو (سپنگاپور او شیکاگو) کې ۲۴ ساعته دوام پیدا کړي. دې انقلابي طریقې پانګوالو ته اجازه ورکوله چې د اضعاقي لګښتونو پرته په شیکاگو کې د قیمتي اسنادو معاملي پیل او په سپنگاپور کې یې پای ته ورسوي او یا ددې سرچپه، په سپنگاپور کې معامله پیل او په شیکاگو کې یې پای ته ورسوي.

د امتعه سوداګری کمپسیون په متحده ایالاتو کې د راتلونکي قیمتونو پر بنسټ زموږ او شیکاگو ترمنځ دا قرارداد مناسب تشخیص کړ او د تاییدی ټاپه یې پرې ولگوله. د متقابل حساب د سپسټم تصفیه د SIMEX د جوړېدو راهیسې تراوسه د هیڅ ډول ستونزې پرته خپل فعالیت ته ادامه ورکوي، کله چې نېک لیسن د SIMEX د سوداګرو څخه د بیرینګز شرکت اړوند، په ۱۹۹۵ کال کې یو احتکاري عملیات د نیکای راتلونکې څانګې له یوه میلیارد ډالرو ډېر زیان یې وکړ. که څه هم هغه د بیرینګز بانک د تباهی سبب شو،

خود SIMEX نور غږي او پېرودونکي له دې ځايه له زيان سره مخ نه شول چې دا چاره ددوی داخلي ثبات او ښه مدیریت و.

په ۱۹۸۴ کال کې، SIMEX د ډالرو او یورو د راتلونکې ربع د قراردادونو سوداګري پیل کړه. دا سوداګري ډېر ژر د راتلونکي ربع قراردادونو د اروپايي قرضو په پراخوالي سره دوام وکړ، په کال ۱۹۹۸ کال کې SIMEX د سیمه ییزو ونډو د قراردادونو سلسله، له هغوی څخه د جاپان د قیمتي ورقو ونډه، تایوان، تایلینډ او هانګ کانګ لاسته راوړل. په ۱۹۹۸ کال کې د لندن چاپ د مالي او پولې نړیوالي مجلې د نړیوالو ونډو جایزه د سپنګاپور SIMEX ادارې ته ورکړه.

یاده اداره د ونډو یوازینی بازار په اسیا کې و، چې دا جایزه یې د څلورم ځل لپاره لاسته راوړې وه. پداسې حال کې چې د تقاعدی صندوق پس اندازونو، زموږ مالي ذخایر او کلنی بودیجه مخ په ډېرېدو وه. داسې په نظر راتله چې د سپنګاپور پولې اداره دا پیسې په اوږدمهاله لارو چې اعظمي ګټه یې لاسته راتلله، پانګونه کوله.

ما دا مسئله د کېنګ سووی سره په منع کې واچوله او له هغه نه مې هیله وکړه چې موضوع مطالعه کړم. له مطالعې وروسته، کېنګ سووی په ۱۹۸۱ کال د مې په میاشت کې د سپنګاپور حکومت د پانګونې شرکت یا GIC تاسیس کړ. زه رییس، کېنګ سووی مرستیال او ځینې وزیران، ددې شرکت د مدیره هیئت غړي وو.

د کپنگ سووي د اړیکو له لارې له ډیوډ راوتشایلې، مور د روتشایلې او زامنو شرکت د GIC د مشاورینو په توګه وګمارل. دې شرکت خپل یو کارپوه زموږ په واک کې راکې، ترڅو زموږ د پانګونې شرکت په څپو ودروي. ددې سربېره موږ یو شمېر امریکایي او انګلیسي مدیران وګمارل. دې مدیرانو، هغه سپسټیمونه چې د پانګونې لپاره په بېلابېلو برخو کې ورته اړتیا وه، رامنځته کړل. د مشرۍ لپاره د شرکت د مدیریت ټیم، یانګ پونګ هاو (Yong pung How) د GIC شرکت د عامل مدیر په توګه مقرر کړ. نوموړي جیمز ولفینسن چې وروسته د نړیوال بانک رییس شو، په یاد شوي شرکت کې د پانګونې ستراتیژۍ د سلاکار په توګه وګماره، دې متخصصو اشخاصو په تدریجي ډول سپنګاپوري متخصصین وروزل چې د سپنګاپور د پولې ادارې څخه GIC شرکت ته انتقال شوي وو. ددې ډلې په سر کې، نګ کاک سانګ او تی کاک پینګ حضور درلود. د ۱۹۸۰ کلونو په پای کې اینډو او ټیم د پانګونې د فعالیتونو کلیدي او مدیریتی مسوولیتونه پرغاړه واخیستل او نور نو بهرنیو کارپوهانو ته اړتیا نه وه.

په پیل کې GIC یانې د سپنګاپور حکومت د پانګونې شرکت، د حکومت د مالي زېرمو مسوولیت پرغاړه درلود. په ۱۹۸۷ کال کې، ددې موسسې ظرفیت دومره کچې ته لوړ شوی و چې کولای یې شول د سپنګاپور د پولې کمشنرانو بورډ او د سپنګاپور پولې ادارې د

اورد مهاله زېرمې هم پر غاړه واخلي. په ۱۹۹۷ کال کې GIC پدې وتوانېدلې وه چې د ۱۲۰ ميليونو ډالرو مديريت پر غاړه ولري. د GIC ادارې مهمه دنده دا وه چې زموږ پانگوني د خصوصي شرکتونو، د پرمختللو دولتونو قرضې، او نقدې پيسې تعبيه او وپېشي.

پدې کې شک نشته چې ډېری کتابونه وجود لري، چې اصول او د بازارونو کړنلاره روښانوي. خو دا کتابونه داسې نشي کولای چې د راتلونکو بيو وړاندوينه او يا د ډاډمنې گټې تضمين زده کړي. په ۱۹۹۷-۹۸ کلونو کې د سپنگاپور د پانگوني دولتي شرکت کولای شواى د الماني مارک په جيگېدو او يا د ډالرو پروړاندې د جاپاني ين د تيتېدو سره په ميلياردونه ډالره گټه ترلاسه کړي.

خو پدې کې شک نشته چې پانگونه کې ستونزې شته، زما تر ټولو لويه موخه د پانگوني په برخه کې دا وه چې لوړه گټه ترلاسه کړم. خو هغه څه چې ما غوښته دا وه چې د خپلو سپما حسابونو ارزښت او امنيت وساتم او مناسبه او عادلانه گټه ترلاسه کړم. د سپنگاپور پولې مرکز د هانک مرکز په نسبت د ډېرو مقرراتو تابع و. منتقدین په دې اړه داسې ليکلي: په هانکانگ کې، په مشخص ډول د قانون توسعه نده منع شوي. جواز لري؛ پداسې حال کې چې په سپنگاپور کې هغه څه چې قانون يې اجازه نه ورکوي، منع شويدي. دې منتقدينو دا هېره کړې وه چې هانکانگ د انگليستان د بانک او بيرغ د ملاتړ څخه برخمن و. سپنگاپور دا ډول يو ملاتړ نه درلود؛ پداسې يو حالت کې

چې سپنگاپور د هانگانگ غونډې ملاتړ نه درلود، په سختۍ يې کولای شوای چې د بازار د سقوط په صورت کې بيا ځلي خپل ځان جوړ کړي. سپنگاپور مجبوره و چې په لومړي قدم کې خپل شهرت پخپله او په خپلواک ډول ټينگ کړي. بهرنيو بانکوالو ماته ويل چې هرکله چې موږ د قيمتي پانود توليداتو په پير او پلور، ددې نه مخکې چې په نورو بازارونو کې هغوی ته اجازه ورکړو، د سپنگاپور بازار په نور هم چټک پرمختگ وکړي. ما دې ډول توصيو ته په ځيرتيا سره غوږ نيوه، خو د اقدام يا مداخله مې نه کوله؛ ځکه چې زما لومړيتوب دا و چې تر هرڅه مخکې موږ بايد خپل شهرت د يوه با اعتباره او يوه سالم مالي مرکز په توگه خپل باور تثبيت کړو او ددې چارې لپاره موږ ډېر وخت ته اړتيا درلوده.

له دې نه وروسته چې په کال ۱۹۹۰ کې مې د لومړي وزير پست پرېښود، ډېر وخت مې د بانکي سکتور سره په بوختيا کې تيراوه او پدې بريالی شوم چې د سپنگاپور بانکونو سره ډېره تگ راتگ ولرم. ددې بانکوالو څخه يو يې ليم هوکي نومېده، هغه په سپنگاپور کې د يوه بهرني بانک مدير و او او يو زيرک سپري و چې د بهرنيو اسعارو په برخه کې يې ډېرې برياوې ترلاسه کړې وې. هغه زه وهڅولم چې د خپل مالي بازار سياست باندې بيا کتنه وکړم.

ليم هوکي څرگنده کړه چې زموږ د بازار سياستونه زموږ د اړتياوو څخه پورته وو او ددې سبب شو چې زموږ مالي مرکز ډېره پراختيا

وکړي او د نړۍ د پرمختللو مرکزونو کچې ته ورسېږي. د ۱۹۹۰ کلونو په منځ کې زه د یو شمېر لوړپوړو سپنګاپوري مدیرانو سره چې د شپږو نړیوالو موسسو مدیریت یې پرغاړه درلود، هغوی سره مو لیدنې لرلې او د هغوی سره مو د نظرونو تبادلې لرله، دې مدیرانو وویل چې ستاسې شرکتونه ډېره محافظه کاري کوي، د همدې محافظه کاري پر بنسټ یې زموږ مالي دولتي مالي شرکتونه اضافي پیسې په بانکونو کې د امانت په ساتلي او د احتمالي زیانونو له ویرې په بدیل کې ډېر عاید نه درلود.

د بانکي مسلکي مدیرانو سره بحث او خبرو اترو له لارې دې پایلې ته ورسېدو چې زموږ شرکتونه کولای شوای د نړیوالو تجربو لرونکو مدیرانو څخه په سپنګاپور کې مېشت وو زموږ د پانګونې ګټه یې د ملاحظې وړ لورې کړه. دې چارې زموږ زموږ د پانګه اچونې صندوقونو ته پراختیا ورکړه، چې زموږ مدیران سپنګاپور ته لا ډېرې پیسې وګټي، دا مدیران به پخپل وار بهر نه پانګونه جلب کړي.

زما نظر د څارنې پر ډول او بانکي کارکوونکو هغه وخت بدل شو چې په ۱۹۹۲ کال کې د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزیر (جورج شولتس) چې په هغه وخت کې د امریکا د یو ترټولو لوی بانک جی. پی. مورګان J.P.Morgan غړی و، زه یې د یاد شوي بانک غړیتوب ته راوبللیم. د جی پی مورګان د بانکوالو سره د مجلسونو له لارې او د هغوی د راپور ورکونې په غونډه کې ګډون چې په هرو شپږو میاشتو

کې ترسره کېدله، موږ د هغوی د کار په اړه معلومات ترلاسه کړل چې هغوی څه ډول ځان نړیوالې بانکوالۍ ته چمتو کړی. ددې بورډ د غړو پوهې، تجربې او کاري ژمنتیا چې ټول مجرب بانکوال وو پرما یې ژور اغېز وکړ، د بورډ غړو ته د نظر او مشورې لپاره بريالي مدیران او پخواني سیاسي مشران د نړۍ مهمو اقتصادي سیمو ته بلل کېدل.

د سیمې څخه زما شخصي معلومات او پېژندنې د بورډ نورو غړو ته گټور وو، د بورډ د نورو غړو شتون هم د هغوی د خپلو سیمو څخه د معلوماتو لرل او د تجربو د بورډ غړو بله گټوره چاره وه. د منځنۍ اسیا اروپایي او امریکایي هېوادونو سره زموږ ناستوزه دې پایلې ته ورسولم چې سپنګاپور نظر ځینو هېوادونو ته ډېر شاته پاتې دی.

د سپنګاپور دولتي پانګونې شرکت د رییس په توګه ما د بانکوالۍ د چارو په اړه یو سلسله بحثونه د لویو بانکونو لکه امریکایي، اروپایي او جاپاني مدیرانو سره درلودل. ددې بحثونو له لارې مې د نړۍ د بانکونو د راتلونکې لپاره د هغوی لیدلوری پیدا کړ. همدارنګه موږ درک کړه چې د نړۍ د لویو بانکونو په پرتله د سپنګاپور بانکونو ته لاره اوږده ده، چې هغه حد ته ورسېږي. د رهبرۍ بورډ غړو او همدارنګه د سپنګاپور بانکونو اجرائیه مدیران اکثره د سپنګاپور له وګړو څخه تشکیل شوي وو.

ما دا مطلب د سپنګاپور د دريو لویو بانکونو له ریيسانو (د ورای ابحار چین د بانکوالۍ شرکت، دورای ابحار متحد بانک او دورای

ابحار بانک) سره شریکه کره، د هغو ځوانانو څخه چې هغوی په دې اړوند موږ ته وړاندې کړل، ما وموندله د هغوی د نړۍ د بانکي ګواښونو او راتلونکي په اړه خبر نه دي.

ما سپنګاپوري بانکونو ته ګواښ وکړنن یا سبا سپنګاپور د متحده ایالاتو سره ددوه اړخیزو تړونونو په پایله کې یاد نړۍ د سوداګریز سازمان سره په هوکړو کې مجبور شي چې د بهرنۍ بانکواله لپاره خپلې دروازې پرانيزي او هغه ملاتړ چې سیمه ییزو بانکونو ترې درلود لغوه اعلان کړي. په ۱۹۹۶ کال کې یې پرېکړه وکړه چې د سپنګاپور د بانکواله زوړ قالب مات کړم، دې پایلې ته د سیدلۍ وم چې د سپنګاپور بانکونه نوی لیدلوری او ریفورم او بهرنۍ وړتیا ته اړتیا لري. فکر مې وکړ، که د سپنګاپور درې لوی بانکونه پدې اړوند کوم کار ترسره نکړي. د سپنګاپور پرمختیایي بانک (Development Bank of Singapore) چې دولت پکې ونډه لرله باید د بدلون او نوښت لپاره لاره پرانيزي. له یوه مناسب شخص د پلټنې وروسته په ۱۹۹۸ کال کې د سپنګاپور پرمختیایي بانک (جان اولډز) چې د (جی. پی. مورګان بانک) د مدیرانو څخه یو په کارپوه او مسلکي مدیر و او دهغه بانک د پرېښېدو په حال کې وګوماره، هغه د بانک د رییس د مرستیال او عامل پلاوی په توګه دنده پیل کړه، زموږ موخه دا وه چې د سپنګاپور پرمختیایي بانک د اسیا په بازار کې پریو پرمختللي بانک بدل کړو.

ماد دريو کالو په اوږدو کې پرلپسې ډول (کوه بېنگ سېنگ) د سېنگاپور بازار ته د بهرنيو بانکونو له لاسه يې ملاتړ کړی و، خو اوس پدې نظرم چې بلاخره هغه وخت رارسېدلی چې پرېږدو د نړۍ خلور لويو بانکونو لوبغاړي دي ته مجبور کړو چې يا د خپلو خدمتونو په نويو کولو تېر کړو يا په بازار کې خپله ونډه کمه کړو. ما له دې گواښ څخه خبر درلود چې ممکنه وه زموږ بانکونه ونشوی کړای بهرنيو بانکونو سره سيالي وکړي او په پايله کې به له منځه ولاړ شي، پدې صورت کې به زموږ داسې سېنگاپوري بانک درلود چې د بحران په حالت کې پرې اتکا وکړو، په تدريجي ډول دې پايلې ته ورسېدو چې کوه. بېنگ. سېنگ د سېنگاپور د پولي ادارې مرستيال ددې وړتيا نه درلوده چې د نړۍ د بانکوالۍ صنعت سره يوشان ولاړ شي. هغه له حده زيات د داخلي پانگوالو د ملاتړ په فکر کې وو، ما پدې برخه کې د (جرالد کوريگن) د نيويارک فډرال ريزرف بانک پخوانی مشر او د براين کووين د انگلينډ بانک لورپوړی مامور سره مشوره وکړه.

هغوی هر يوه په جلا جلا ډول ماته مشوره او ډاډه راکړ چې سېنگاپور کولای شوی چې دې خوا يې د بانکوالۍ ځواک او د څارنې سېسټم پرځای وي لرو له بلې خوا له بحران څخه د ناکامۍ څخه وژغورل شي. هغه ماته وويل چې د نړۍ عمده مالي مرکزونه لکه د نيويارک او لندن پدې امر تمرکز نه کوي چې پانگوالۍ په فردي ډول ملاتړ وکړي،

بلکې د هغوی موخه دا وه چې د خپل سېسټم ثبات او سلامت وساتي. کوریکون وگورین موږ پدې مجبور کړو چې هغه موسسات چې زموږ د پرمختګ لامل ګرځي باید ترې ډېره وېره ونلرو. په کال ۱۹۹۷ کال د لومړي وزیر په اجازه بناغلي (لونګ) یې پدې کار وگوماره، زموږ د بانکونو او د پانګونې د صندوقونو د مدیرانو د مدیرانو سره لیدلي او زموږ د مالي سکتور ګړندلارې یې یادې کړيدي. هغه وخت چې په ۱۹۹۸ کال د جنورۍ په لومړۍ نېټه لومړي وزیر (لونګ) یې د سېنگاپور د پولې ادارې د رییس په توګه وگوماره هغه د اړینو ګامونو په اخیستلو سره د بانکوالۍ په سېسټم کې اصلاحات راوستل.

لونګ د سېنگاپور د پولې ادارې د ځینو کلیدي مامورینو په مرسته د ادارې د جوړښت له مخې نوې کړه او هغوی یې دې ته چمتو کړل ترڅو د کارنوی طرز او د ادارې د پرمختګ لپاره عملي لارې چارې پلې کړي. لونګ او ټیم یې د سېنگاپور د پولې ادارې نظارتي طرز ته بدلون ورکړ هغوی دا کار په نرمښت او انعطاف سره ترسره کړ او د خپلو کړنو په طرحه او تطبیق د بانکي صنعت د اړوندو نظرونو سره په پام کې ونیوه، لونګ او ملګرو یې د خپلو مشاورینو په پام کې نیولو سره او د بانکي صنعت د کمېټو سره د سېنگاپور د بانکوالۍ ټولې پالیسي ګانې یې تریبا کتنې لاندې ونيولې او هغه یې د نویو شرایطو سره عیارې کړې هغوی د شتمنیو د مدیریت په هڅونه کې

مهم گامونه پورته کړل او د سپنگاپور ډالر لورولو مقررات يې د پانگونې بازارونو د پراختيا په موخه تعديل کړل.

د سپنگاپور پولې ادارې د ونډو بازار د کمېشن نرخونه ازاد کړل او د Stock Exchange of Singapore او Sim Exinternational monetary exchange يې وهڅول چې يو بل سره مدغم شي.

د سپنگاپور پولې ادارې بهرنيو بانکونو ته اجازه ورکړه چې خپلو خانگو او د نقد په ماشينونه په سپنگاپور کې پرانيزي.

له دې لارې به کورنۍ بانکي سکتور به ازاد شي. هغه محدوديتونه چې د بهرنيو بانکونو پر وړاندې وضع شوي و له منځه يوړل شول او د بانکونو څخه هيله وشوه چې د ورته ترتيباتو پر بنسټ خپله مديران دې د امريکايي بانکونو پشان د مديرتونو نوم ايښودنه ترسره کړي. دې کمېټې دنده لرله چې د هغو کسانو پخواني اسناد چې د مديره پلاوي غړيتوب ته نوماند شوي د مطالعې او ارزونې لاندې ونيسي او خپلې سپارښتنې ونډه والو ته وړاندې کړي.

ددې کمېټې موخه داده چې مديریتي پوستونو ته وړ، باکفايته، صادق او په کار پوه اشخاص وگوماري. چې نه يوازې ځينو بلکې ټولو ونډه والو ته گټه ورسوي. بانکونه پدې باور وو چې نرم نظارت طريقه به هغوی ته اجازه ورکړي چې نوي قيمتي اسناد بازار ته معرفي کړي. د هغوی نظر به هغه وخت ډېر گټور وای چې دا کار يې

مخکې کړې وای. ولې مخکې له دې چې د سپنگاپور پولې ادارې خپله وړتیا په مالي بحرانونو کې ثابتې کړې ده، ما تر اوسه دا باور نه و ترلاسه کړی هر هغه چې منع دي ونډه اخیستونکو ته یې اجازه ورکړو، هغه احتیاطي لاره چې موږ په مخکې نیولې وه په هماغه اساس مو د ۱۹۹۸ کلونو مالي بحران په اسانۍ او بڼه شکل سره تېر کړل.

ددې بحران د پېښېدو په وخت کې زموږ بانکونه د شپې مالي روغتیا څخه برخمن وو، دا بحران زموږ د ونډو د بازار د سقوط سبب نه شو. د ۱۹۸۶ کال نه یانې له هغه وخت څخه چې موږ د خپل اسیایي ډالري بازار پیل کړ، تر اوسه یې درې کاله وخت ونیوه، موږ وکړای شول د سالم مدیریت سره خپل باور د یوه نړیوال پولې مرکز په توګه ثابت کړو، د ۱۹۹۷ کال د جولای میاشت نه وروسته، یانې هغه چې د (بات) د ټایلینډ پیسو ارزښت د سقوط په پایله کې شرقي اسیا د مالي بحران سره مخ شوه، د سیمې په اقتصاد او د ونډو پر بازار یو لوی مصیبت نازل شو.

خو ددې مالي کړکېچ سره سره په سپنگاپور کې هېڅ بانک د مالي بحران سره مخ نشو. ددې بحران په پایله کې نړیوالو پانګوالو هڅه کوله چې خپلې پیسې د سیمې د بانکونو څخه و باسي چې سپنگاپور هم پکې شامل و، په بحراني حالاتو کې هغه وخت چې د پانګه اچونې

صندوقونو مدیرانو له مالي کړکېچ څخه وپره لري خپل مشتريان او پيروونکي په تياره او بې خبرۍ کې ساتل عاقلانه کار نه دی.

نو پدې توگه موږ پرېکړه وکړه چې ژر تر ژره خپلو پيروونکو ته لومړني معلومات ورکړو، ترڅو خپل مشتريان پدې قانع کړو چې زموږ د پانگې اچونې په اړه زموږ مشتريان زموږ په اړه سم قضاوت وکړي. موږ خپل بانکونه وهڅول ترڅو د خپلو پټو زېرمو په اړه معلومات او د خپلو مشتريانو په اړه دروغ معلومات ورنکړي. هغوی عمومي شرايط سيمه ييزو قرضو لپاره عامو خلکو ته وړاندې کړلې، د اغېزمنو کړنو په پايله کې د سپنگاپور پولې ادارې نه يوازې دا چې بحران او سقوط سره مخ نه شو بلکې له نوموړې اداره له پخوا نوره هم ځواکمنه شوه.

د کارگري ټولنو د مرستو جلبول

د (سیح. موی. کوک) د کاریگرو د ټولني مشر او د ولسي جرگې غړی، همدارنگه د خلکو د عمل گوند غړی هم و، له هغه وخته چې د کاریگرو د ټولنو سره همکاروم ماسره ملگری و. هغه د ازادۍ او اخلاص لاس په اړه چې موږ کاریگرو ته د گومارنې پر محال ورکړي وو نیوکه لرله، خو په عین حال وخت کې یې منله چې ټولني د بهرنۍ پانگه اچونې لپاره د یوې مناسبې فضا د جوړېدو لپاره دې ته اړتیا ده چې د کاریگرو پروړاندې نسبتاً یو نرم او غیر دښمنانه دريغ ونيول شي. ما ددې لپاره چې د کاریگرو څخه د ناوړه گټې اخیستنې څخه مخنیوی شوي وي، د کار او کاریگر قانون کې مې تضمین ځای پرځای کړ. هغه بدلونونه چې د گومارنې او صنعتي اړیکو په قانون کې وارد کړل ډېرې ښې پایلې مو ترلاسه کړې.

د یوه کال په موده کې (۵۲) نوې فابریکې جوړې کړې او ۱۷۰۰۰ نوي کارونه پیدا شول. په ۱۹۷۰ کال کې نوې پانگونې ۲۰۰۰۰ کاري فرصتونه ایجاد کړل، همدارنگه په همدې موده کې ملي عواید هم ډېر لوړ شول.

په ۱۹۷۲ کال کې موږ د (مزد ملي شورا) د ټولنو، دولت او کاريگرو په گډون سره رامنځته کړه. دې شورا هر کال د هغو ارقامو او معلوماتو څخه چې د دولت لخوا راټولېدل، د مزد کچه، د کاريگرو کاري شرايط مو راټلونکي کال لپاره برابرول. چې له يوې خوا د کاريگرو لپاره د منلو وړ وي، او له بلې خوا په هېواد کې اقتصادي وده تضمين او وهڅوي. ددې شورا توصيو د عمومي لارښوودونو په بڼه کار ورکاوه، او اجازه يې ورکوله چې د کاريگرو او کارفرمايانو ترمنځ د اقتصادي سکتور په بېلابېلو برخو کې په مختلفو پايلو ترسره کېدې. د هماغه لومړنيو کلونو څخه کوه دوی پدې باور و چې د کاريگرو مزد بايد د توليد د گټې څخه ډېر نه وي.

په سېنگاپور کې د بحراني روحيې (د خپلواکۍ په لومړي کال) حاکم و، زه يې دې ته وهڅولم چې د کارگرو ټولنو چلند په څو کلونو کې تغير کړم، د خلکو روحيې پدې تر اغېز لاندې راغلې وې چې گوندي د سنگاپور اقتصادي سقوط گواښ د برتانيې پوځونو د وتوله سببه و. د خلکو روحيه دې ته جوړه شوې وه چې که چېرته موږ له تاوتريخوالۍ او اعتصابونو ته د پای ټکی کېږدو نو او اقتصادي ودي او ملي ثبات ته لاره هواره نکړو نو خلک او هېواد به موله لوی گواښ او ناوړين سره مخ شي او له منځه به لاړ شو.

په عين حال کې د اقتصادي چارو مديران او د کمپنيو خاوندان مو پدې قانع کړل چې هغوی بايد د کاريگرو رضاکارانه مرسته را جلب

کړي. پرته له دې د مولدیت ډبرنیت (چې د پرمختګ کلید جوړوي) نشي کولای بریالی شي.

سخت قوانین او ګواښونکې خبرې، یوازې نشي کولای د تولید پر ډبرنیت اغېز وکړي، دا زموږ سیاستونو پایله وه چې د کاریګرو ټولني مودې ته اړ کړې چې زموږ د پلانونو ملاتړ وکړي. هغوی پدې پوه شوي و چې زموږ د اقتصادي سیاست موخه داده چې سپنګاپور په نړیواله کچه یو باعزته او بااعتماد اقتصادي بریالی هېواد په توګه پیاوړی کړو، بهرنۍ پانګه اچونه جلب کړو او خپلو خلکو ته دندې او د کارځایونه جوړ کړو. نو دا چاره سبب شوه چې زموږ ترمنځ د ضدیت او بې ځایه رقابت پرځای د همپالنې او مرستې فضا رامنځته شوه.

په کال ۱۹۶۹ کال کې، زما یو پخواني اشنا، دیوان نایر زما د هڅونې په سبب، له کوالامپور څخه سپنګاپور ته راستون شو او د NTUC یانې د سپنګاپور د کاریګرو ټولنو ملي کانګرس په ذمه واخیست، هغه د ۱۹۶۴ کال څخه را پدېخوا هغه کال چې هغه د مالیزیا پارلمان ته وټاکل شو. هلته یې ژوند کاوه، هغه علت چې نوموړی ما سپنګاپور ته راوسته، غوښتل مې چې نوموړی زموږ صنعتي اړیکو ترمنځ سوله او ارامنیت وساتي او کاریګرو هڅوي ترڅو د خپلو کارونو اغېزمنتیا او نوښتونو ته پراختیا ورکړي. د NTUC د سکرتر جنرال په توګه د (دیوان نایر) موجودیت زما لپاره لویه مرسته وه،

هغه زما اقتصادي کړندلارې منظمې او همغږې کړې او د کاريگرو ټولنو سره يې رغوونکې، هڅوونکې او مثبت چلند کاوه، د NTUC پخوانۍ رهبرۍ سره د ۱۹۷۰ څخه تر ۱۹۸۱ کلونو پورې هغه وخت چې پارلمان نوموړی د ولسمشر په توگه وټاکه، هغه وکړای شو د کارگرانو مشران قانع کړي، ترڅو خپلې غوښتنې د نړيوالې سيالۍ سره سمې عيارې کړي او هغو طرحو چې د سپنگاپور قدرت يې په نړيواله کچه کمزوری کاوه، ترې ډډه وکړه، هر وخت چې وينسميوس له سپنگاپور څخه ليدنه کوله، هغه او د اريکو مامور يې نيم ټينگ دو به د اقتصادي حالت په اړه د معلوماتو دېوان ورکاوه، دېوان؛ د اقتصاد بنسټيز اړونه د کاريگرو ټولني مشرانو ته زده کوه او د د مزدونو درې اړخيزې شورا سره به يې مرسته کوله.

يوه مسله چې دېوان ورسره مخ شو، هماغه د کاريگرو د غړيتوب د شمېر کمېدل و، ځکه د وخت په تېرېدو سره د کاريگرانو ټولنو مبارزاتي روحيه لږېدلې او دې چارې په يو ډول ددوی د غړيتوب نه لېوالتيا ښووله. د غړيتوب د کمښت د مخنيوي لپاره دېوان په ۱۹۶۹ کال کې يو سمینار جوړ کړ او په هغې کې يې د کاريگرو د استازي پدې قانع کړل چې د کارگرۍ په نوې فضا سره پخپلو چارو کې بدلون راوړي.

دې موخې ته د رسېدو لپاره د څو کوپراتيفي شرکتونو د کاريگرو ټولني يې رامنځته کړې. په ۱۹۷۰ کال کې NTUC کوپراتيف د

سپنگاپور ټيکسي گانې د NTUC Comfort تر نامه لاندې يې بنسټ رامنځته کړ. دا چاره ددې سبب شوه ترڅو له يو شمېر ټيکسيانو څخه چې د ۱۹۲۰ کلونو په اوږدو کې د جواز او غړيتوب پرته کار کاوه دا پروگرام د ۲۰۰ موريس اکسفورډ ډوله ټکسي گانو او د ۲۰۰ انگليسي استين ډوله بسونو چې د انگليستان په مالي مرسته اخیستل شوي وو پيل شو.

د ۱۰۰۰۰ ټيکسيانو او ۲۰۰ د بسونو نځيو سرويسونو په درلودلو سره دې ټولنې په ۱۹۹۴ کال کې د Comfort Group limited تر نوم لاندې د سپنگاپور د ونډو په بازار کې د يوه سوداگريز شرکت په توگه ثبت شوه.

د کلیدي غړو د لگښتونو د کمښت لپاره د NTUC په کال ۱۹۷۳ کې يې د NTUC Welcome شرکت د بنسټ ډبره کېښوده. ددې کوپراتيف، ستر پلورنځی، هټی او مغازې پرانيستلې چې د NTUC مغازې توکي نظر د بازار نرخونو ته ارزانه ترلاسه کولای شول، وروسته نوموړی کوپراتيف د NTUC fair price په لوی سوداگريز سوپر مارکېټ بدل شو او بېلابېلې خانگې يې لرلې چې د توکي يې د عمده پلورنځيو پر بنسټ ارزانه ورکول. بل کوپراتيف چې د NTUC د غړو ژوند او روغتيا يې بيمه کول او د NTUC income په نوم يادېده، وروسته يې د موټر او نورې بيمې هم زياتې کړې، دې کوپراتيف مسلکي او په کار پوه مديران په کار وگومارل. دې تجربې د ټولنو مشرانو ته دا ورزده کړه چې څنگه يو سالم او اغېزمن اقتصادي مدیریت ترسره کړي.

منصفه ټولنه، نه جیره خوړونکې

ټولنه

موږ په سوساليزم، يانې په ټولنه او اقتصاد کې د خلکو عادلانه ونډې باندې باور لرو، وروسته پوه شو چې په يوه توليدي اقتصاد کې شخصي انگېزه او انفرادي رول رغنده او ټاکوونکې رول لري. خو د خلکو وړتياوې بېلابېلې دي، که د کار پای په بشپړ ډول د بازار تابع جوړ شي، وضع به اخږدې حالت ته راشي چې په پایله کې به يې ډېر لږ خلک به يې لوی گټونکي وي، ځينې نور به منځني گټونکي او ځينې به د ملاحظې وړ په بایلوونکي کټگورۍ کې وو.

دا حالت به طبعاً په ټولنه کې د گډوډۍ سبب شي، ځکه چې په ټولنه کې به د عدالت خوښۍ وجدان ته زیان ورسوي. رقابتي ټولنه کې چې په هغه کې گټونکي او بريالي خلک د هرڅه درلودونکي وي او بایلوونکي خلک هرڅه له لاسه ورکړي. يانې د هانک کانک د ۱۹۶۰ کلونو پشان ټولنه، د سپنگاپور لپاره د منلو وړ نه وه. هغه مستعمراتي حکومت چې له بهره ورته هدايت کېده اړ نه و چې هر پنځه کاله وروسته ټاکنو سره مخ شي، خو د سپنگاپور حکومت له داسې يو حالت سره مخ و، د افراطي توپيرونو د هوارولو لپاره لکه د ازاد بازار، موږ مجبور و چې د ملي عايداتو په بيا وپشلو لاس پورې

کړو، او د سبسيډۍ ورکولو له لارې خپلې چارې پياوړې کړو چې توليدي وړتيا او د وطنوالو عايدات يې لوړول.

د هغو چارو په سر کې چې د وطنوالو توليدي قدرت يې لوړوه، هغه بنوونه او روزنه وه، د اوسېدو مېنې او د روغتيايي خدماتو وړاندې کول هم پدې برخه کې د خپل اهميت څخه برخمنې چارې وې. خود شخصي روغتيايي خدمتونو او د تقاعدي امتيازاتو لپاره لپاره د حل لارو کتل څه اسانه کار نه و، موږ ټولو دې چارو ته د عملي ليدلوري له مخې چلند کاوه، که موږ د عايداتو په وپش او د ماليو په اخیستو کې افراط کړی وی، هغه فعال او بريالي خلک چې شتوالی يې زموږ اقتصادي ودې لپاره کليدي اهميت درلود، ناهيلي کېدل او د خپلو چارو څخه کېدل. موږ د يوې بلې ستونزې سره چې مخ ووهه داوه چې څرنگه د اقتصادي غېزمنتيا او د عايداتو عادلانه وپش په منځ کې او له بلې خوا مناسب او د منلو وړ عدالت تامين کړو.

زما د فکر يوه لاره داوه چې د سپنگاپور هر اوسېدونکی د خپل هېواد راتلونکي جوړولو لپاره برخمن کړم. زه د داسې يوې ټولنې غوښتونکی وم چې هر غړی يې کور او سر پناه ولري. مه هغه توپيرونه چې د دولت اړوند د ټيټو اجارو او شخصي کورونو ترمنځ موجود و ليدلي و. هغه ودانۍ او اپارتمانونه چې د دولت لخوا هغو خلکو ته ورکول کېدل چې عايد يې ټيټ و، په ارزانه بيه په اجاره ورکول

کېده، د نړېدو او خرابېدو په حال کې وو. خو د شخصي اپارتمانونه به تل پاک ساتل کېدل.

دې پرتلې زه پدې باوري کړم وم چې کورنۍ هروخت د خپلو کورونو خاوندان اوسي. هېواد به خو ځله تردې باثباته وي، له دې نه ورسته چې مور د ۱۹۶۳ کال ټاکنو کې بريالي شو، ترهغې چې سپنگاپور لاد ماليزيا يوه برخه وه، ما د پرمختگ او استوگنې بورډ پرانيسته، چې د خصوصي مالکیت د پراختيا پروگرام اعلام کړي. مور نوموړی بورډ په ۱۹۶۰ کال کې د قانون په چوکاټ کې جوړ کړی و، ترڅو د کارېگرو لپاره ارزان قيمتي ودانۍ جوړې کړي. د پرمختگ او استوگنې بورډ په ۱۹۶۴ کال کې د کور پېرودونکو ته قرضيې ورکولې چې په ټيټو بيو او د ۱۵ کالو کېشت سره ملگري وو. خو دا پروگرام بريالی نشو، ځکه هغه چا چې د کور د اخیستلو لېوالتيا لرله، ددې پروگرام په چوکاټ کې اړو چې ۲۰ سلنه د خريد بيه د قرارداد د لاسليک مهال په نقدي ډول ادا کړي.

ډېری داسې پېرودونکي موجود و چې ددې وسه يې نه درلوده چې دغه ۲۰ سلنه پيسې ورکړي. د خپلواکۍ د ترلاسه کولو وروسته هغه څه چې زه يې نا ارامه کولم دا وه چې رایه ورکوونکي په بشپړ ډول د بنار د اوسېدونکي څخه تشکیل شوي وو. زما مشاهداتو څرگندوله چې څه ډول د بناريان تل د حکومت په مخالفت کې رایه ورکوله، په

همدې موخه مې پرېکړه کړې وه چې د سپنگاپور کورنۍ د کورونو خاوندان کړم، پرته له دې به ثبات ته رسېدل اسانه کار نه و.

د استوګنځي پروګرام د طرحې په اړه زما نظر دا و چې د ځوانانو کورنۍ راوغوښتل شي چې عسکري خدمت په يو دود بدل شي، د سرتېري کورنۍ به خپل کورنه درلود، سرتېري به ژر تر ژره دې پايلې ته رسېده چې هغه د پانګوالو د شتمنيو څخه دفاع کوي، نه د خپل کور کلي څخه، زه پدې باوري وم چې د نوې ټولني لپاره د مالکيت د داوې احساس چې زموږ په ټولنه کې يې يې ژرې ريښې نه درلودې، حياتي ارزښت درلود.

د دې نظريې په پلي کولو کې کېنک سووي، د دفاع وزير په توګه زما لوی ملاتړی و، نورو وزيرانو هم د کورونو مالکيت يو امر ګڼه خو پدې نظر نه و چې ګوندې مالکيت ډېر حياتي ارزښت لري.

پر کثيفو او غير روغتيايي ځايونو باندې د پخوانيو استوګنيزو ناحيو د بدلولو څخه مخنيوی

ددې لپاره چې پرېږدو پخواني استوګنيز ځايونه پر چټلو او کنډوالو بدل شي، په ۱۹۸۹ کال کې مې د ملکي پرمختګ وزير ته وړاندیز وکړ، چې ددې وخت رارسېدلی ترڅو پخوانۍ ودانۍ د حکومت د بوديجې څخه په ګټنې بيا ورغوو.

او کیفیت یې تقریباً د نویو ودانیو تر حده لوړ کړو او پردې وړاندیز مو هوکړه وکړه او یو شمېر یې بهر ته ولېږدول ترڅو پوه شي چې پخوانۍ ودانۍ څنګه ساتل کېږي، پرته له دې چې په هغه ځای کې کوم اوسېدونکي اوسېدل ورته مزاحمت وشي. دې مامورینو دا ډول بېلګې په المان، فرانسه او جاپان کې وموندل. د دې مامورینو د موندنو پر بنسټ د استوګنې پرمختګ بورډ په یو ننداره ییز پړاو سره د پخوانیو ودانیو پر بیارغونه پیل وکړ. پدې پړاو کې د استوګنې پرمختګ بورډ، پر هر زاړه کور ۵۸۰۰۰ ډالره لګښت وکړ او نوموړو کورونو ته یې پخلنځي، تشنابونه او د کالو وینځلو کوټې جوړې کړې. د دې لګښت پر وړاندې د کور خاوند مسوولیت درلود چې ۴۵۰۰ ډالر استوګنیز پرمختګ بورډ ته تحویل کړي.

د پخوانیو ودانیو چارچاپېره او بهرني د پوښوونو بیارغول شول، ترڅو د نویو شخصي جوړشویو استوګنیزو کورونو په ستندېږدو سره برابر اوسي. چمنونه، شنې سیمې او د کورنیو لپاره سرپټي ځایونه له سره ورغول شول. په پایله کې دې بیارغونې د پخوانیو استوګنیزو کورنو قیمتونه ډېر لوړ کړل.

تقاعدي حقونه

يوه لويه مسله چې موږ ورسره لاس او گربوان وهماغه د کاريگرو د زړښت د وخت د تقاعدي حقونو تامين و.

په اروپا او امريکا کې دا حقوق د دولت لخوا وړاندې کېږي او د ماليه ورکونکو لخوا تمويلېږي. موږ پرېکړه وکړه چې هر کاريگر بايد پخپله خپله د زړښت د وخت سپما د CPF صندوق کې جوړه کړي، موږ په ۱۹۷۸ کال کې اجازه ورکړه چې نوموړی صندوق د پانگه اچونې موخو لپاره د شخصي صندوق په توگه د گټې وړ وگرځي دهغه کال په پيل کې، حکومت د سپنگاپور په ښاري سرويس په چوپړتياوو کې اصلاحات راوستلي وو. ددې اصلاحاتو په تعقيب د سپنگاپور د ښاري سرويس چوپړتياوو د ونډو شرکت يا Singapore Bus Service LTD جوړ کړ او د ونډو په بازار کې يې ثبت کړ، په عين حال کې د CPF صندوق گډونوالو ته مو اجازه ورکړه چې هر کس تر ۵۰۰۰ ډالرو پورې خپلې راټولې شوې پيسې ددې شرکت د لومړنيو توکو په اخیستو کې ولگوي.

پدې کار سره ما غوښتل ددې شرکت د ونډو مالکيت څومره ژر چې کېږي ددې شرکت پر ځينو گډونوالو ووېشم، ترڅو گټه يې کاريگرو

ته ورسپري چې په حقيقت کې يې د بنساري سرويس د خدماتو مستهلکين پورې اړه درلوده.

دا چاره ددې سبب کېده چې د بنساري سرويس د خدمتونو د بيې په شدت سره له لاسه ورکولې او ددې خدمتونو اړتياوې دولتي سبسېډۍ ته لږ بدلې.

دې بريا پسې په GPF کې د راټولو شويو پيسو څخه گټه اخيستل مو ازاد کړل او اجازه مو ورکړه چې دا پيسې په سوداگريزو او شخصي صنعتي ملکيتونو کې د پانگه اچونې، د اعتباري شرکتونو ونډې او سروزو په برخه کې ترې گټه واخيستل شي. په هغه صورت کې چې ددې مشترکينو د پانگه اچونو گټه هغه کولای شول خپله اضافي گټه له صندوق څخه بهر کړي او مصرف يې کړي.

ددې احتمال لپاره چې د غړو د ټولو سپما حسابونه د مو له منځه وړي وي. محافظتي لازم شرايط مو په پام کې نيول او پلي کول به مو د ۱۹۹۵ کال په راتلو سره ۱،۵ ميليونه د سي پي اېف غړي د سپنگاپور د ونډو د بازار د لومړي طراز شرکتونو کې ثبت شول پانگونه کړې وه. په کال ۱۹۹۳ کې هغه وخت چې د سپنگاپور د ټليکام شرکت ونډې مو د لومړي ځل لپاره اشاعه کړې، د هغوی ډېر شمېر مو په د بازار څخه په ټيټه بيه په ټولو بالغو بناريانو خرڅه کړه، زموږ موخه له دې کار څخه دا وه چې زموږ مبالغ چې دولت د کلونو په اوږدو کې سپما کړې وې بيا ځلي يې په ټولنه کې ووېشل. موږ غوښتل چې زموږ د

هېواد وگړي د وطن د يو لوی شرکت د ونډو مالکان شي او د خپل هېواد په اقتصادي پرمختگ کې لوی رول ولوبوي.

ددې لپاره چې نقدي پيسې ترلاسه کړو، مور ونډه والو ته د بونس د ونډې د ترلاسه کولو حق ورکړ. دا امتياز د لومړي، دويم، درېم او شپږم ځل د تطبيق وړ وو چې په لومړي پړاو کې د ونډه والو ته ورکړل شوی وو.

پدې سره ونډه وال هڅول کېدل چې خپلې ونډې د ډېر وخت لپاره وساتي چې وکړای شي په نقدو پيسو يې خرڅ نکړي. دا کړنډلاره ددې سبب شوه چې تر ۹۰ سلنه د سپنگاپور کاريگر د سپنگاپور د ټيلیکام خاوندان شول. د ونډو په بازار کې د کاريگرو دا ډول ونډه اخیستل په اټکل ډول په نړۍ کې يو لوی شمېر دی چې وجود لري.

زما ليدنو دا څرگندوله هغه چا چې خپل شخصي کورونه لرل خو ځله بڼه ساتل، نظر هغو ته چې په کرایه يې ورکړي وو.

له دې ليدنو څخه ماته پته ولگېده چې پر مالکيت د وياړ احساس د هر انسان طبعي غريزه ده. د ۱۹۵۰ او ۱۹۶۰ کلونو په ستونزو او لاريونونو کې عادي خلکو پراخ گډون کړی و، دوی به کتارې ماتولې، دولتي تاسيسات يې تخريبول او موټرونو ته يې اور ورته کاوه، خو د ۱۹۶۰ کلونو په منځ کې يانې هغه وخت چې ډېری خلک د کورونو خاوندان شوي وو، په لاريونونو کې د خلکو چلند په بشپړ

ډول توپير کاوه پدې کلونو کې مې ځوانان وليدل چې خپل موټر
سايکلونه يې د واټونو په پارکونو کې ودرولي وو، پخپلو اورو يې
خپل وسايل خوندي ځايونو ته لېږدول، دې چارې زه لا وهڅولم چې
هره کورنۍ د فزيکي شتمنۍ خاوندانې کړم، زه پدې باور وم چې دا
کورنۍ خپله شتمني د زړه له کومې ساتي، زما د باور سم والی په
عمل کې ثابت شو. مور پرېکړه وکړه چې د خپلې ټولنې شتمني د
شتمنو د ډېروالي سياست له مخې ووېشو، نه د سبسېډي ډالۍ
کولو له لارې، هغه لاره چې مور پرمخ نيولې وه. هغوی چې د ازاد
بازار په برخه کې يې نړيواله او په جايزه نه شوه گټلې، اجازه مو ورکړه
چې نورې با ارزښته جايزې د ازادې سيالۍ له لارې وگټلې.

په غرب کې د رفاهي پروگرامونو لگښتونه

د انگليستان او سويډن د ورځنيو لگښتونو پروگرامونو ته په کتو موږ پرېکړه وکړه چې ددې ملا ماتونکي سېسټم څخه ځان وژغورو. په ۱۹۷۰ کلونو کې مو پام شو چې د دولت لخوا د کورنۍ د سرپرست د مسووليتونو تقبل په خلکو کې د کاري انگېزې د ضعيف والي سبب کېږي. کورنيو ته نقدي او دوامدارې مرستې، په ډېری برخو کې په ټکر کې وې او خلک يې لټي. ته هڅول. دې ډول مرستو کورنۍ او افراد دې ته هڅول چې د خپل ځان او کورنۍ د هوساينې د کونښنونو څخه اوږې سپکې کړي. جيره خوراک ځينو ته د ژوند په طرز باندې بدل شو، د کاري انگېزې په کمښت سره مو اقتصادي حيثيت يو څه ناسم شو، ځينو نورو د خپلو عايداتو باندې د لوړې مالي له لاسه خپل کارونه له لاسه ورکړل، دې خلکو هم د خپلو اړتياوو پوره کولو لپاره پر دولت تکيه وکړه. موږ غوره پوه شو چې د پورته پروگرامونو پرځای پخپلو خلکو کې د کنفوسيوس دود ځواکمن کړو، ددې کړنلارې له مخې د کورنۍ هر مشر د خپلې کورنۍ د اړتياوو د پوره کولو مسووليت درلود.

د سپنگاپور سیاستونو خلک ډېر کار ته وهڅول

زموږ پالیسیو او کړندلارو خلک دې ته وهڅول چې خپله ټوله انرژي او قدرت په اغېزناک او گټورو کارونو ولگوي. پولي ثبات، متعادل بودیجه او د پانگوني ټیټ مالیات او لوړ تولید یې وهڅاوه. ډېری کاریگرو د خپلو ۴۰ سلنه سپما حسابونو سر بېره د اضعاقي پس اندازونو خاوندان شول چې په بانکونو او پوسخونو کې یې ساتل.

دې ټولو سپما حسابونو دولت سره مرسته وکړه چې د بنسټونو جوړول پیل کړي. پدې لړ کې لاندې بنسټونه شامل وو:

- لارې
- پلونه
- هوایي ډگرونه
- بندونه
- د سوداگریزو مالونو بندر
- د برېښنا مرکزونه او د لېږد سټیشنونه
- د اوبو ذخیرې
- د عامه ترانزیت سپستیم رغولو مرکز

او د دولتې بې ځايه لگښتونو څخه مو مخنيوی وکړ او انفلاسيون مودومره کچې ته ټيټ کړ چې مجبور نشولو له بهره قرض واخلو.

د ۱۹۲۰ کلونو راپدېخوا د ۱۹۸۵ کاله پرته چې اقتصادي رکود سره مخ وو، موږ همېشه په لوړ اقتصادي موقف کې وو، د دولت مخارج په منځنۍ کچه ۲۰ سلنه ناسوچه ملي توليدات جوړول؛ دا رقم د G۷ غړو هېوادونو کې ۳۳ سلنه وو. له بلې خوا زموږ پرمختيايي لگښتونه مو د G۷ غړو هېوادونو څخه څو ځله لوړ وو

په ډېری کلونو کې زموږ موخه دا وه چې د خپلې عادي پرمختيايي بودیچې د ملاتړ لپاره کافي گټه ترلاسه کړو او په عين حال کې د مالياتي جوړښت له نظره، د خپلې سيالی قدرت د نړۍ په کچه خوندي کړو، په ۱۹۸۴ کال کې د مالياتي عوايدو د مجموعې دوه ثلثه زموږ د مستقيم مالياتي عوايدو جوړول.

پداسې حال کې دا برخه د G۷ غړو مملکتونو کې د درې څلورمې په حد کې وه، موږ د ماليې له وضعې د مالي ورکړې پر لور حرکت وکړ، په همدې وخت کې د شرکتونو ماليات له ۴۰ سلنه څخه ۲۲ سلنې ته راټيټ شو. سپنگاپور د پانگونې د ارزښت لوړوالی اداره يې له ماليې ورکړې څخه معاف کړه. زموږ ماليه د وسايلو خدماتو باندې چې د پورته د توليد اضعاقي ارزښت VALUE ADDED TAX باندې ۳ سلنه موجوده ده.

زموږ پر وړاندو گمرکي ماليات د ۰,۴ سلنې په حد کې وه، د انگلیسي سوسیالیستي فلسفې SOAKING THE RICH پر اساس، موږ په غیر منقولو دارايي باندې ډېر لوړ ماليات وضع کړي وو. خو قانونپوهانو او هونبیارو محاسبینو (د قانوني تشو او محاسباتي چال نه په گټه اخیستنې) د هغو کسانو لپاره چې ددې مالياتو په راټولولو بوخت وو، په ۱۹۸۴ کال کې د غیر منقولو اموالو باندې مو ماليات له ۲۰ سلنه څخه ۵ او ۱۰ سلنې ته راټیټ کړل. په پایله کې په مالیه کې دا بدلون موږ پدې بریالي کړو چې له دې لارې څخه ډېره گټه ترلاسه کړو.

ځکه چې د نویو مالیاتو میزان، د املاکو خاوندان، له مالیه نه تېښته یې نور پخپله گټه نه بلله. زموږ د عوایدو ډېره برخه له فیسونو څخه ترلاسه کېدل چې د دولتي خدماتو په بدل کې اچول کېدل، زموږ موخه داده چې دا فیسونه په عین حال کې د یوې نظارتي وسیلې په توگه کار وکړي، او د دولتي خدماتو د حد نه زیاتې غوښتنې او غیر ضروري سرچینو څخه مخنیوی وکړي.

د اقتصاد پایداره وده د اقتصادي ثبات لامل گرځي؛ او اقتصادي ثبات پخپل وار پانگونه هڅوي او بلاخره د ثروت د پیدا کېدو سبب گرځي. ځکه موږ په لومړیو کې سخته پرېکړه کړې وه او د سیاسي موخو ترلاسه کولو لپاره مو بې ځایه لگښتونه راکم کړل. مو کړای شول چې د حسنه او ښه دوران مو په اقتصاد کې رامنځته کړ، چې په

ټیټو لگښتونو، لوړو پس اندازونو او د کمو ټولنیزو مخارجو او د لوړې پانګونې وړوې

په پایله کې مو وکړای شول د ځوانو بشري سرچینو پر مټ په تېرو دريو کلونو کې د خپلو شتمنیو په پراختیا لاس پورې کړو. په راتلونکو شلو کلونو کې پداسې حال کې چې زموږ نفوس زړښت ته رسېده.

زموږ اقتصادي وده به ورو شي، زموږ شخصي د سپما حسابونه به ټیټ شي، او زموږ روغتيايي لگښتونه به په نفوس کې د زړو افرادو په زیاتوالي سره ډېر شي. دا پداسې حال کې ده چې زموږ یو شمېر ماليه ورکونکي به په راتلونکي کې لږ وي.

هغه لاره چې موږ کولای شو د لگښتونو په مخنیوي او د زړښت دوران په وخت کې ورسره مقابله وکړو، داده نو چې د سپما حسابونو روغتيايي صندوقونه موږ پر کړل، غوره لاره به دا وي چې زده کړي او ماهر کډوال خپل هېواد ته جذب کړو ترڅو د مهارتونو ذخیره موږ پرته شي. نو پدې سره به مو د ناخالصو ملي تولیداتو او د دولت عايد به مو لوړ کړي وي.

حکومت باید د ملي ټولنیزو پروژو، مالي ملاتړ ډېر کړي، په هغه صورت کې چې ټولنیزو رضاکاران او د هغوی اداره شتون ولري. ددې بحث په پای کې باید ووايم چې په هغه صورت کې چې

کمونستانو خپل د هلو ځلو نفوذ په ټولنه کې ساتلی وای ، د هېواد په اقتصادي پرمختګ کې به ددې اقداماتو پلي کول اسانه کار نه وی.

له دې نه وروسته چې سپنګاپور په کال ۱۹۶۵ کال کې خپلواکي واخیسته ، کمونستي مشران له سخر و او ستونزو سره مخ شوو ، اساسي قانون يې تر پېنولاندي کړ او د خلکو د عمل ګوند څخه بهر شول. مور له دې فرصته په ګټنې ، د سپنګاپور سياست ته نوې بڼه ورکړه.

سېنگاپور د يوه نړيوال سوداگريز او اقتصادي مرکز په توگه

د خلکو عمل گوند او سني مشران د ځوان نسل سره د اړيکو په حال کې دي. د ۱۹۹۷-۱۹۹۹ کلونو مالي کړکېچ دې نسل ته يوه لويه ازموينه وه، يانې هغه نسل چې په ژوند کې يې ستونزې نه وې ليدلې. د سېنگاپور خلک او مشران په گډه د دې ستونزو د حل لپاره سره يو شول او پر ستونزو غالب شول او له ستونزو څخه بريالي راووتل.

له ماليزيا سره زموږ دې موسمي کړکېچونو او ستونزو د سېنگاپور خلکو ته دا واقعيت ورزده کړل چې د اسيا په جنوب شرق کې ژوند څنگه تېر کړي.

اوس پوښتنه داده چې ايا هغه سياسي نظام چې ما او همکارانو مې راتلونکي نسل ته جوړ کړی له بدلون پرته به خپل کار ته ادامه ورکړي کله؟ زه پدې اړوند شک مند وم. د خلکو د ژوند انداز د ټېکنالوژۍ د انقلاب په پايله کې په چټکۍ سره د بدلون په حال کې وو، د سېنگاپور خلک به په راتلونکي کې د داسې يو ښه ژوند خاوندان اوسي چې پخوا نه به د بېر توپير لري. سېنگاپور به يو مهم نړيوال سوداگريز، ټرانزيتي او اقتصادي مرکزونو څخه وي چې د د پوهې او تعليم پر بنسټ به د بېر پرمختگ وکړي او معلوماتي ټېکنالوژۍ پدې عصر کې به خپلې بهرنۍ اغېزې ولري.

د بنارونو سرسبزه (شنه) کول

لویه گټه چې مور وکړه هغه وخت و چې د جبوب شرقي هېوادونو رهبرانو هوډ وکړ چې د خپلو بنارونو په شنه کولو کې به یو بل سره سیالي کوي. ډاکټر ماهاتیر (د مالیزیا څلورم لومړی وزیر) چې په په ۱۹۷۰ کلونو کې یې ویلای ایستانا کې ژوند کاوه، زما څخه وپوښتل چې د ایستانا چمنونه مو د څه شي په وسیله شنه ساتلي دي. هغه وخت چې هغه صدراعظمی ته ورسېد کولالمپور یې سرسبزه کړ.

د بنارونو د سرسبزه کولو پروژه په جاكرتا کې د سوهارتو، په مانيلا کې د مارکوس ولسمشر او په بنکاک کې د ثانین لومړي وزیر لخوا پرمخ یوړل شوه. ما هغوی پدې کار کې وهڅول چې هغوی د خپلو بنارونو په شنه کولو کې ډېر امکانات لري، ځکه چې هېوادونه یې د سپنگاپور اقلیم په شان د مناسب اقلیم، ونو او بوټو درلودونکي وو.

بله هېڅ داسې پروژه نه وه چې دومره لویه گټه یې زموږ سیمې ته رسولې وي. زموږ گاونډیانو هر یوه کونښن وکړ چې د خپلو بنارونو په سرسبزی او گل کاری کې له یو بل څخه مخکې شي. د بنارونو د شنه کولو پروژه یوه مثبته سیالي وه، چې ټول ترې برخمن شول.

دا سيالی د خلکو د مورال او روحيې د لوړولو لپاره، د توريزم د پراختيا او د پانګونې د جلبولو لپاره ډېر ګټور تمام شو. د بنارونو په پاک ساتنې او شنه کولو کې سيالي کول، د سياليو تر ټولو غوره ډول دی. چې کولای شو ترسره يې کړو. زما په اند، ډېرې برخې شته دي چې هلته سيالي کول د ګټې پر ځای زيان کوي، خود پاکوالي او شنوالي په اړه رقابت هېڅکله زيان نه لري.

يکشنبه د نوامبر لومړۍ نېټه په کال ۱۹۷۱ کې مورې کلنۍ نيالګي کېنونه پيل کړه، چې په هغې کې د پارلمان ټول غړي، ټولنيز مرکزونه او د هغوی مشرانو شرکت کړی و. له هغه کال راوروسته مو دا ورځ نمائځله او پدې ورځ مو نيالونه کېنول.

په سپنګاپور کې د نيال کېنولو لپاره مناسبه مياشت د نومبر مياشت ده، هغه نيالګي چې پدې مياشت کې کېنول کېږي کافي او به کولو ته اړتيا لري، ځکه چې باراني موسم کې ډېرو او بو ته اړتيا نشته، ځکه چې زموږ د ونو او بوټو ډولونه محدود وو، خپل څېړنيز ټيمونه مو بوتانيک باغونو، عمومي پارکونو او قلمه کرلو ځايونو ته خاره او نيمه خاره ځايونو ته ولېږل، چې بېلابېل بوټي له هغو هېوادونو چې يوشان اقليم لري راوړي، دې ټيمونو ګل لرونکي ډېر بوټي له ځان سره راوړل ترڅو د سپنګاپور به خاوره او هوا کې يې وازمايي. زموږ بوټي پېژندونکو نژدې ۸۰۰۰ ډوله بېلابېل بوټي له ځا سره راوړل چې پدې بوټو کې نژدې ۲۰۰۰ بوټو په سپنګاپور کې ښه وده او رشد کولای

شو، زموږ کرنیزو متخصصینو کلکې ونې ترویج کړې چې زموږ د هېواد د ونو په ډولونو او سمسورتیا کې یې ښه ونډه ترسره کړه.

یو کلیدي شخص چې د ښارونو په شنه کولو کې یې له ماسره مهم رول لوبوه، د سانگ یو کووان په نوم یو منصب دار و هغه په مالیزیا کې د کرنې په برخه کې لوړې زده کړې کړې وې او هوډ یې درلود چې د غوړیو، رېړونو او خرما تولیدي فارمونو کې دنده ترسره کړي.

کووان له هغو تجربو څخه چې ترلاسه کړې یې وې، د ونو د روزنې په برخه کې یې چې د سرکونو او ښارونو په پارکونو کې کرل کېږي مهارت درلود چې همدا چاره یې په سپنګاپور کې هم پلې کړه چې ښه پایله یې ورکړه. ما ورته خپلې غوښتنې او هیلې وړاندې کړې او هغه هم ورته په ښه جدیت ځواب ورکړ او ډېرې هیلې یې په عمل کې پلې کړې، د هغه ځایناستی د چوا سیان ینگ و، چې د کرنې په برخه کې یې تخصص درلود.

نوموړي ونې کرل او سرسبزي خپل کار وګاڼه او د کووان کارونه یې وغزول، اوس نو چې کله له بهره د سپنګاپور هوايي ډګر کې کوزېږم او د سپنګاپور پارکونه، چمنونه، ښایسته میوه لرونکې ونې، گلان او بوټي وینم نو زړه مې باغ باغ کېږي، کولای شم ووايم چې د سپنګاپور سرسبزه کول د لګښت له مخې یوه ګټوره او اغېزمنه پروژه وه چې ما ترسره کړه.

مطبوعات او بهرنی گتې

مور په ټاکنو کې گټونکي شو. د سټریس ټایمز ورځپاڼې، مسوولینو او مدیرانو کولالمپور ته خپل ځای بدل کړ. پدې کار سره، هغه څه چې مور فکر کاوه پرې د تایید ټاپه ولگوله، مور پدې عقیده وو چې دا ډله خلک زموږ د ملي گټو خلاف خپرونې کوي او د بریتانیې گټو او موخو ته انعکاس ورکوي نه دا چې د مطبوعاتو له ازادۍ له غمه مړه دي.

وروسته له دې چې مور په کال ۱۹۲۵ کې خپله خپلواکي ترلاسه کړه (Strait times) ورځپاڼه بېرته سېنگاپور ته راوگرځېده، پخپل دریغ کې یې بشپړ بدلون راوست او د PAP څخه یې ملاتړ وکړ. دې حرکت سره زما په زړه کې ددې ورځپاڼې لپاره کوم احترام پیدا نشو، کله چې د مالیزیا سیاستونو د ورځپاڼې لپاره گټور نه و نو ورځپاڼې د خپل کولالمپور دفتر په د مالیزیا د ملي یووالي په سازمان چې د مالیزیا د اقتدار گوند و څرخ کړ.

زموږ حکومت د خلکو د عمل گوند انگلیسي ونډه وال ته اجازه ورکړه چې د ورځپاڼې مالکیت وساتي او په سېنگاپور کې خپل خپرونو ته دوام ورکړي. بناغلي سېمینزد ورځپاڼې مالک، د سولې لپاره زموږ خواته راغی او د خپلې ورځپاڼې د سیاسي اجندا څخه تېر شو، خپل موضوعات یې اقتصادي او سوداگریزو مسایلو ته

ځانگړي کړل، د ورځپاڼې بلې مدیرې اغلې لېسلی بېرته سپنگاپور ته ستنه نشوه او په استرالیا کې یې ژوند غوره کړ.

له هماغه ځایه چې د سیالی-پلوی وم، نورې ورځپاڼې مې هڅولې چې په سپنگاپور کې خپل کارونه پیل کړي. خو ورځپاڼو خپل کارونه پیل کړل خو ماتې یې وخوړه، د برتیاڼې د سل کاله حکمرانۍ نه وروسته، د Strait times ورځپاڼې تراوسه د سپنگاپور پر مطبوعاتو حاکمیت درلود. د Singapore standard ورځپاڼې لا په ۱۹۶۰ کال کې خپلې دروازې ترلې وې. د Eastern sun په نوم یوې بلې ورځپاڼې په شخصي توگه په ۱۹۶۶ کال کې خپل کار پیل کړ. د ورځپاڼې د مالک او کاو تر ډېره د ورځپاڼې د کارونو پرځای بد اخلاقو سره سر او کارو.

د چین د جمهوري اژانسو نوڅخه تر خبرو وروسته - او کاو- وکړای شول چې درې میلیونه قرضه پیدا کړي. دا قرضه چې د خنده و پر ربع ۰،۱ سلنه توام په کال وه، باید په پنځه کلونو کې بېرته ورکړي. د دې قرضې عمده پټ شرط دا وه چې د چین جمهوري مملکت د عمده مسایلو سره غرض ونلري او مخالفت یې ونکړي او په نامهمو مسایلو کې یې لورې پاتې شي.

نوموړې ورځپاڼه د کمزوري مدیریت له امله ډېر زیانونه ولیدل. ورځپاڼې په ۱۹۷۱ کال کې یوه بله مرسته چې ۲۰۰۰،۰۰۰ ډالر کېده ترلاسه کړل. په ۱۹۷۱ کال کې موبدغه تور فعالیت چې د بهرني قدرت لخوا تمویلېده افشا کړ. او کاو- دا مطلب ومانه چې دهغه ورځپاڼې

ملا تر چین کاوہ، د ورخپانې نشراتي بورډ په پایله کې په دا چاره خپل اهانته وگانه او استعفاگانې یې ورکړې او بلاخره ورخپانه وتړل شو.

د Singapore Herald ورخپانه یوه بله ورخپانه وه چې تور فعالیت یې کاوہ او په سېنگاپور کې یې خپروني کولې. ددې ورخپانې د تمویل سرچینه یوه غیر کمونیستي مرجع وه. دا ورخپانه په ۱۹۷۰ کال کې په بهرني مالیکیت سره د بهرنیو او ورخپانه لیکوونکو پرمته خپروني پیل کړې. ددې ورخپانې په پیل کې ماسره دا پوښتنه پیدا شوه چې په کوم دلیل دوه تنه بهرني وگړي چې د ورخپانې اصلي خاوندان هم وو په انگلیسي ژبه خپروني پیل کړي، چې د بیان د ازادۍ په پلمه د حکومت ضد نشرات، د جبري عسکري خدمت په اړه غوغا، د رسنیو محدودیت او نورو تبلیغاتو لاس پورې کړي.

لیدل کېده چې ورخپانه د پیسو له اړخه په زیان کې وه، زموږ د داخلي امنیت ریاست (Internal Security Department) اطلاع ورکړه چې ددې ورخپانې لوی ونډه وال یوهانکانګي شرکت دی چې Heeda & Company نومېږي چې په دوو مجهولو نومونو ثبت شوي وه. ورخپانې د پرژر ۲،۳ میلیونه ډالره خپله عملیاتي پانگه مصرف کړه. ددې پیسو له خلاصېدو نه وروسته په سېنگاپور کې د چیس منهاتن بانک خانګې ۱،۸ میلیونه ډالر قرضه د ضمانت غوښتلو نه پرته یادي شوي ورخپانې ته ورکړل. بساغلي ډیویډ اراکفیلر د یاد بانک مشر،

پدې اوند د ځواب ويلو لپاره تر فشار لاندې راغی، ماته يې فون وکړ او ويې ويل چې دا قرضه په اشتباه کې ورکړل شوې ده.

هغه مدعي شو چې لومړي مرستيال يې چې د چيس منهاتن بانک د سپنگاپور د څانگې مدير هم و د ياد بانک له مقرراتو څخه خبر نه و، او پدې نه پوهېده چې ياد بانک ورځپاڼو ته قرضه نشي ورکولای. د هغه توضيحاتو ماته قناعت رانکړ ما د ورځپاڼې له مسوول مدير چې تازه گمارل شوی و، وپوښتل چې هايدا او شرکا د ونډو د شرکت تر شا اصلاً څوک و، هغه داسې فکر کاوه چې زه له دې چارې څخه خبر وم. په ځواب کې يې وويل ددې ورځپاڼې اصلي مالک دانلد ستيفنز، په کانبرا (د استراليا پلازمېنه) کې د ماليزيا سفير و.

نوموړی شخص مخکې په ماليزيا کې د سباح ولايت اعلاى وزير و، هغه وروسته مسلمان شوی و او په ځان يې د فواد ستيفنز نوم کېښود. د مسوول مدير څخه مې وپوښتل چې ايا فکر کوي ستيفنز دې په فردي ظرفيت سره حاضري شي چې د يو نيم ميليون ډالرو د بایلو وريسک په ځان ومني چې د سپنگاپور د حکومت پر ضد يې تبليغات کړي، چې د حکومت پر وړاندې يې د سپنگاپور د خلکو ذهنونه مغشوشول هغه په دې اړوند زما د بې باورۍ په اړوند موافق و.

کله مې چې دا مطلب ۱۹۷۱ کال د مۍ په مياشت کې پخپلې يوې وينا کې افشاد کړه، ستيفنز چې کله چې هغه په سپنگاپور کې و ورسره

بلد وم چې اوس په کانبيرا کې اوسېده ، ماته يې يو ليک راو لېږه چې داسې يې پکې ليکلي وو:

(بايد درته ووايم چې ما ددې لپاره په SINGAPORE Herald ورځپاڼه کې پانگونه وکړه چې ما مخکې د ورځپاڼه ليکنې په برخه کې دنده لرله او معتقد يم چې سپنگاپور هغه هېواد دی چې هلته زما پانگونه خوندي ده...

زه زور شوی وم او فکر مې وکړ له تقاعدې نه مخکې پدې برخه کې په پانگونې سره په هيرالډ ځانته کافي معاش لاسه راوړم. هغه خپله برنامه کې توضيح نکره چې څنگه يې له پانگونې مخکې پدې برخه کې زه خبر نه کړم او زما د اجازې او ملاتړ په لټه کې هم نشو.

ورځپاڼې او نشرات يې له شک پرته د يوه هېواد په سياستونو باندې اغېزمن ثابتېدای شي. کله چې په ۶۰ کلونو کې يو بل بهرنی ورځپاڼه ليکونکی د ټامسن په نوم چې د ورځپاڼه ليکنې يو فعال و، غوښتل يې چې په سپنگاپور کې يوه ورځپاڼه پيل کړي، ددې کار د ترسره کولو نه مخکې زما خواته راغی او راڅخه يې مشوره وغوښته. ما ورته مشوره ورکړه چې دا کار ونکړي، ځکه چې نه مې غوښتل هغه بهرنی چې دلته کومه ريښه نلري زموږ سياسي اجنډا تعين کړي.

پداسې حال کې چې د هيرالډ خزانه مخ په تشېدو وه، د آوسيان په نوم يوه هانکانگي ورځپاڼه ليکونکې مېرمن چېد او کاو خوره يوه

جدي سو داگره په نظر راتلله، په تاكيدې ډول يې ۵۰۰۰۰۰۰ ډالر ور سره
د ورځپاڼې ژغورنې ته زړه بنه كړې.

دې بنځې هغه سندونه چې پيسې يې وركړې وې راته وښودلې، خو دا
سند يې نه درلود چې هغه ددې ورځپاڼې شريكه ده كه سهمداره. له
هغې څخه مې وپوښتل چې ايا هوډ لري چې نورې پيسې هم ورځپاڼې
ته وركړي؛ ځواب يې راكړ چې نه، او ژريې سپنگاپور پرېښود او
هانكانگ ته لاړه. د اسيا د مطبوعاتو بنسټ (press foundation of ASIA)
چې د مطبوعاتو نړيوال انستيتيوټ سره همكا و، اعلاميه يې صادره
كړه او له ما څخه يې وغوښتل چې د ورځپاڼې د نشراتو جواز فسخ
نكړم. پدې اعلاميه كې زما څخه غوښتل شوي و چې د اې پي اې
كلنې غونډه كې وينا وكړم. مخكې له دې چې په نوموړې كلنې
غونډه كې د گډون په موخه هلسنكي ته لاړ شم، د سپنگاپور هيرالډ
ورځپاڼې جواز مې فسخ او باطل اعلان كړې.

ټوليزې رسنۍ

په ياده شوي کلنۍ غونډه کې که ما گډون نه وي کړي نو اټکل کېده چې گډونوالو د سپنگاپور پر ضد يو پرېکړه ليک تصويبوه. په هغه بيانیه کې چې وړاندې مې کړه موضوع مې په نوې ډيمو کراسۍ کې د رسنيو د رول په اړوند وه، پدې بيانیه کې مې گډونوالو ته وويل زمور اړتيا رسنيو ته دا وه چې هغه کولتوري او فرهنگي ارزښتونه چې زمور په ښوونځيو او پوهنتونونو کې تدريسېږي تقويت کړو، نه دا چې نور يې هم ضعيفه کړو.

ټوليزې رسنۍ کولای شي داسې يوه روحيه جوړه کړي چې د هغې پراساس خلک د پوهې، مهارتونو او هغو کاري ډيسپلینونو په ترلاسه کولو کې چې په پرمختللو هېوادونو کې مروج وي وهڅېږي. له دې څېزونو پرته مور هېڅکله نشو کولای چې د خپلو خلکو د ژوند سطحه پورته کړو.

پدې بيانیه کې، سربېره پردې مې زياته کړه چې په سپنگاپور کې څرنگه مطبوعاتې راپورونه او انځورونه، په داسې يو هېواد کې چې د نژادونو، ژبو، کولتورونو او مختلفو مذهبونو څخه جوړ يو هېواد چې د ستونزو او ان وژنو سبب شوي وو.

پدې اړوند مې له دوو مشخصو بېلگو څخه یادونه وکړه، په لومړۍ بېلگه کې مې هغو شورشونو ته نغوته وکړه چې په ۱۹۵۰ کال کې رامنځته شوه او د (ځنگلي جنۍ) د جنجالونو په نوم یې شهرت درلود. دې راپورونو ته د سېنگاپور سټنډرډ ورځپاڼې لمنه وهله او پکې بار بار چاپېدل، پدې راپور کې یوه هالنډي جنۍ چې د خپلې مالیزیايي توپۍ سره مسلمانان شوي وه، د حضرت مریم مجسمې سره یې کونده وهلې وه.

دې چارې د ډېرو احساسات راوپارول او د په واټونو کې د لاریونونو سبب شول، وروسته په ۱۹۶۴ کال کې د چيني ضد شورشونه د حضرت محمد صلي الله عليه وسلم د مولود په ورځ ترسره شول. دا شورشونه په یوې ورځپاڼه کې د ناسمو راپورونو د مکررو په پایله کې ترسره شول چې د هغوی پر اساس اکثریتو چینایانو په اقلیت مالیزیايانو ظلم کاوه، د مالیزیايي ډلې دا ناسم اخبار خلک شورش ته وهڅول.

حاضرینو ته مې وویل، زه پدې عقیده نه یم چې د ورځپاڼې خاوند هرڅه وغواړي خپاره یې کړي. د ورځپاڼې د امتیاز خاوند او ژورنالېستان یې هغه څوک نه دي چې د د وزیرانو په څېر د خلکو په رایه انتخاب شوي وي. کنفرانس ته زما اخري پیغام دا و چې:

د مطبوعاتو او د خبري رسنیو ازادي باید د سېنگاپور د انتخابي حکومت د اساسي اړتیاوو تابع وي، د پاروونکو پوښتنو په ځواب

کې مې په ټول قاطعیت سره مې ادب او نزاکتونه وساتل. خو کاله وروسته مویو قانون تصویب کړ چې پر بنسټ یې هیڅ څوک حق نلري د یوې ورځپاڼې د عادي ونډو درې سلنې نه زیاته برخه ولري. په ضمن کې پدې قانون کې د ونډو ځانگړې گټگوري مو رامنځته کړه، چې د ونډو د مدیریت په نوم یادېده. د مطبوعاتو وزیر پدې اړه د پرېکړې واک درلود چې څوک به د ونډو مدیریت کې وي. هغه دا ونډې څلورو سیمه ییزو بانکونو ته ورکړې، دې بانکونو سپنگاپوري مالکیت درلود. دې ونډه والو په سیاسي لحاظ بې پلوه دریځ نیوه او د خپلو شخصي گټو لپاره اقتصادي ثبات او ودې ملاتړ کاوه.

زه د هغه سیاست چې غربي نړۍ یې د رسنیو په برخه کې کوي پلوی نه یم. هغه سیاست چې برجسته او شتمن د رسنیو خاوندان چې هرڅه یې زړه وي که له حقیقت څخه هم لرې وي، خپاره یې کړي، ددې پلوی نه یم. په ۱۹۸۰ کال کې یو شمېر انگلیسي ژبي نشرات چې د غربیانو په لاس کې وو، د ملاحظې وړه پر شو.

په بنسټونو کې د انگلیسي تدریس په پایله کې، هغه خلک چې انگلیسي اخبار یې لوسته یا یې انگلیسي سره لېوالتیا لرله، مخ په ډېرېدو وو. مورډ کمونیسټي نشرات تل بند کړيدي، هېڅ انگلیسي ژبي رسنۍ او یا کوم بهرني رسنیز سازمان پدې اړوند کومه نیوکه نه ده کړې. مورډ هېڅ کومه غربي ورځپاڼه نده تړلې، دې ورځپاڼو کله چې

زموږ په اړه تورونه لگولي دي يايې ناسم معلومات خپاره کړيدي، هېڅ کله يې موږ ته دا حق نه دی راکړی چې د دوی د ناسمو معلوماتو او تورو په اړه ځواب ووايو.

په کال ۱۹۸۲ کال کې مو پرېکړه وکړه چې داسې يو قانون تصويب کړو چې په هغه کې د هغه ورځپاڼو وېش او پلور محدود شي چې د سپنگاپور په کورني سياست کې مداخله کوي. پدې قانون کې د يو معيار داو چې د تشخيص لپاره (د سپنگاپور په کورنيو چارو کې لاسوهنه) دا وه چې ايا د سپنگاپور په اړه که کومه ورځپاڼه ناسم راپور خپروي، حاضر ده چې زموږ ځواب يا سپيناوی هم خپور کړي، که نه! نو موږ دا ډول ورځپاڼې ونه ترلې خو تيراژ مو ورته محدود کړ.

هغه چا چې ددې محدوديت په پايله کې نوموړې ورځپاڼه نشو ترلاسه کولی نو کاپي يا د فکس له لارې به يې ترلاسه کوله چې دې چارې ددوی په اعلاناتو باندې ناوړه اغېز وکړ، خو د هغوی د راپورونو د خپرولو څنډه نه گرځېد.

په پايله کې دې ورځپاڼې والا نشو ويلی چې موږ ددوی د راپورونو څخه وېره لرو، لومړنۍ خپرونه چې دا قانون يې ترخپولاندې کړ، د Time په نوم يوه امريکايي اونيزه مجله وه. د ۱۹۸۲ کال د اکتوبر په مياشت کې د ولسي جرگې يو وکیل چې د حکومت مخالف و د قرصه

ورکونکو د پیسو د غلا په تور او د ناسمو معلوماتو او اسنادو په وړاندې کولو سره د سپنگاپور د محاکمو لخوا مجرم وپېژندل شو.

زما مطبوعاتې سکرتر یو مکتوب مجلې ته ولېږه او په هغه کې د دريو فاحشو غلطيو چې په راپور کې وې اصلاح شوې. مجلې د مکتوب له چاپ څخه سرغړونه وکړه او پرځای یې دوه متنونه وړاندیز کړل چې د مطلب مانا یې تغیروله.

زما مطبوعاتې سکرتر غوښتل چې لیک یې له ایډیټ پرته خپور شي. کله چې مجلې بیا هم دده غوښتنې ته منفي ځواب ورکړ. د مجلې تیراژ مو له ۱۸۰۰۰ څخه تر ۹۰۰۰ پورې او پاتې ۲۰۰۰ کاپيو ته راټیټ کړ. له دې اقدام څخه وروسته، د ټایم مجلې زموږ ځواب د بشپړ متن سره چاپ او خپور کړ.

اته میاشتي وروسته، هغه محدودیت چې پر مجله مو لگولی و، مرتفع کړ. د سیاسي وال سټریټ ژورنال ورځپاڼې په ۱۹۸۲ کال د ډسمبر په میاشت کې زموږ د ثانوي ونډو بازار په اړه یو دروغجن راپور خپور کړ. پدې راپور کې ادعا شوې وه چې دولت دا بازار ددې لپاره رامنځه کړی چې په هغه کې د هغو دولتي شرکتونو ونډې چې د سقوط په حالت کې وي پر بناریانو خرڅ کړي.

د سپنگاپور پولې ادارې ددې بې ځایه تورونو په اړه یو لیک د ورځپاڼې ادارې ته ولېږه، ورځپاڼې نه یوازې دا چې زموږ لیک خپور

نکر، بلکې ادعا يې وکړه چې داسې یوه کمپنۍ شته ده او زموږ مکتوب د ورځپاڼې شهرت ته صدمه رسولې. دې ادارې یوه بل لیک د ورځپاڼې ادارې ته واستوه او په هغه کې یې د ورځپاڼې تیروتنو ته ایشاره کړې او هیله یې وکړه چې هغه کوم مطلب و چې د ورځپاڼې شهرت او باور ته یې زیان اړولی؟ هیله مو وکړه چې ورځپاڼه دې زموږ مکتوب خپور کړي.

ترڅو لوستوونکي خپله قضاوت وکړي، خو ورځپاڼې د سقوط په حال کې د دولتي شرکت نوم ذکر نکړ او څرگنده یې نکړه چې کومې برخې ددوی ورځپاڼې باور او شهرت ته زیان اړولی دی.

په ۱۹۸۷ کال د فبرورۍ د اسیایي وال سټریټ ژورنال ورځپاڼې تیراژ له ۵۰۰۰ څخه ۴۰۰ ته راټیټ کړ او هغه مکتوبونه چې د سنگاپور پولې ادارې او ورځپاڼې ترمنځ رد او بدل شوي وو خپاره کړه. موږ د هغه ورځپاڼه لیکوونکي چې د جنجال سبب شوی و بلنه ورکړه چې د حثیت د زیانمنېدو لپاره یې موږ محکمې مېز ته راوکارې خو هغه دا کار ونکړ.

په تعجب سره مې واورېده چې د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزارت ویاند څنگه چې د خپله ورځپاڼې پواسطه راپور ورکړی شوی و. پدې اړه چې موږ د وال سټریټ ژورنال تیراژ راښکته کړی و، پدې سره یې خپګان څرګند کړ. زموږ د بهرنیو چارو وزارت د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزارت ترڅو د هغه راپور چې د وال سټریټ ژورنال

خپور کړی و، تایید کړي، ځکه که دا څرگندونې که ریښتیا هم شوې وي نو په ښکاره د سپنگاپور په کورنیو چارو کې لاسوهنه ده.

د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزارت زموږ پوښتنې ته ځواب وویل او زیاته یې کړه چې پدې اړوند له هېڅ کوم خوا پلوي نه کوي او خپله یې پرېتوب ساتي. په یوه بل لیک کې مې د امریکا متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزارت څخه مې وپوښتل دې پرېتوب اصل په پام سره ایا حاضر به شي چې د وال سټریټ ژورنال سره زموږ د تبادلې شوو مکتوبونو د خپرواي په اړه تاسف ښکاره کړي. د بهرنیو چارو وزارت بیا بیا دا ویلي چې له هېڅ کومې ډلې پلوي نه کوي.

خو د هغه دایمي ژمنې په اړه چې د وینا د خپلواکۍ په اړه یې لري، دا بیان په دې مانا وه چې مطبوعات د نشراتو په برخه کې چې څه خپروي ازاد دي. په که څه دا چاره غیر مسوولانه او یو طرفه په نظر راتله، زموږ د بهرنیو چارو وزارت وویل چې موږ اړ نه یو چې د امریکا د مطبوعاتو له قانون څخه پیروي وکړو.

زموږ د بهرنیو چارو وزارت په مکتوب کې زیات شوي وو چې، سپنگاپور خپل قوانین لري او دا حق خپل ځان ته خوندي کوي چې ناسمو او گمراه کوونکو راپورونو ته ځواب ووايي. په مکتوب کې

ذکر شوي وو چې بهرني مطبوعات په سپنگاپور کې د وېش او نشر (حق) نلري.

موږ دا امتیاز د هغو شرایطو پر بنسټ ورکوو چې موږ و وضع کړيدي. د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزارت دې مکتوبونو ته ځواب ونه ویل. دوه اونۍ وروسته وال سټریټ ژورنال یو مکتوب د اړیکو او اطلاعاتو وزارت ته راوړلېږه او په هغه کې یې ددې اجازه غوښتې وه ترڅو ورځپاڼه هغو ګډونوالو ته وړیا وپېشي چې په ورځپاڼه کې یې ګډون کړی و خو د تیراژ د کمښت له امله ورته ورځپاڼه نه ده رسېدلې.

په مکتوب کې راغلي و، چې ورځپاڼه حاضره ده هغه سوداګرو ته وړیا وپېشي چې د ورځپاڼې د نه رسېدو له امله یې شکایت کاوه، وزارت له دې وړاندیز سره پدې شرط هوکړه وکړه چې سوداګریزې خبرتیاوې به ترې باسي. ورځپاڼې زموږ د اوراندیز ونه مانه او ټینګار یې کاوه چې خبرتیاوې یې عمده برخه ده او پرته له دې به ورځپاڼه د ډېرو ستونزو سره مخ شي.

موږ وړاندیز وکړ چې هغه لګښت چې د خبرتیاوو د نه خپراوي په برخه کې وي موږ یې پرغاړه اخلو. ورځپاڼې زموږ د اوراندیز هم رد کړ، په ځواب کې مو ولیکل: تاسو پدې اړه لېوالتیا نه لرئ چې خلک د اعلاناتو له لارې د سوداګرۍ په اړه معلومات ترلاسه کړي، بلکې موخه مو داده چې د اعلانونو له لارې پیسې وګټئ.

د ۱۹۸۷ په سپټمبر کې د ایشیا ویک په نوم امریکایي خپروني مورډ هېڅ وگنډلو او یو ناوړه عمل یې ترسره کړ.

قضیه داسې وه چې زموږ د کورنیو چارو وزیر مطبوعاتي سکرتر یو مکتوب د خپروني دفتر ته استولی یې وه او په هغه کې یې د هغه ناسم مطلب په اړه ایشاره کړې وه چې په مجله کې خپور شوی و، ایشیا ویک مجلې ددې لیک ځینې برخې د (حقایقو د مسخې) تر سرلیک لاندې خپور کړ. ورځپاڼې نه یوازې دا چې د لیک ځینې برخې لرې کړې وې بلکې له ۴۷۰ څخه ډېرې کلمې یې له ځانه اضافه کړې وې او لیک یې دوه برابره کړی و.

په له دې چې د سکرتر هوکړه ترلاسه کړي، یاد موضوع د تحریف په اړه لوستونکو ته افشا کړي. سکرتر یو احتجاجیه لیک ولېږه او په هغه کې یې غوښتي و چې مجله د هغه ټول اصلي لیک او نرې راتلونکې لیکنې له کموالي او زیاتوالي نه پرته چاپ کړي.

ایشیا ویک له دې کار څخه سرغړونه وکړه. موږ د مجلې تیراژ له ۱۱،۰۰۰ څخه تر ۵۰۰ کاپیو پورې کمې کړې. یوه میاشت وروسته، مجلې زموږ لیکونه له ایډېټ پرته خپاره کړل او موږ هغه بندیز چې پرې لگولی مو و یو کال وروسته لرې کړ.

فیلیپینی رسنی

له دې نه وړاندې چې زموږ ستونزه د وال سټریټ ژورنال سره حل شي، راته بلنه راکړل شوه ترڅو په واشنگټن کې د ورځپاڼو د مدیرانو په ټولنه کې چې په ۱۹۸۸ کال د اپرېل په میاشت کې جوړېده وینا وکړم. بلنه مې ومنله. په یاده غونډه کې مې د خپرو پرمهال یوه جمله اقتباس کړه چې متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزارت د یوه مامور په خاطر اتو (یادیزو) کې داسې لیکل شوي وو:

هغه ځای کې چې رسنی خپلواکې دي، د مسوولو او نامسوولو مطبوعاتو تفکیک گران کار دی. ما د دې مطلب په څرگندولو سره زیاته کړه هغه موډل چې په متحده ایالاتو کې حاکم دی د نړیوال باور څخه برخمن نه دی. د بېلگې په توگه، د فیلیپین رسنی د امریکا پر موډل ولاړې وې او د ټولو ازاديو څخه برخمنې دي.

خو دا مطبوعات د فیلیپین د خلکو پر وړاندې ناکامې وې. یو اړخیزه او ناخپلواکه رسنیو د دې سبب شوې وې چې د فیلیپین سیاستوال د هغه هېواد د مطبوعاتو بازار بدتر او پخپلو لاسوهنو مبتدله کړي او د خلکو افکار مغشوش کړي. چې خلک پدې پوه نشي چې د هېواد لوړې گټې یې په څه کې نغښتي دي.

پدې وینا کې ما په یوه نوې مخ پر ودې ټولنه کې د مطبوعاتو پر رول خپل دریغ روښانه کړ. زما په اند د سپنګاپور کورنۍ مناظره خپله د

سپنگاپور خلکو پورې اړه لري او بايد وي هم. مورډ امریکایي ورځپاڼه لیکوونکي په دې توگه په سپنگاپور کې منو چې سپنگاپور خپلو هېوادوالو ته ور وپېژني.

مورډ امریکایي ورځپاڼو خرڅلاو ته پدې شرط اجازه ورکوو چې وپوهېږو هغوی زموږ په اړه څه لولي. خو مورډ هغوی ته اجازه نه ورکوو چې کوم رول چې په امریکا کې لوبوي دلته یې هم ولوبوي. یانې مورډ هغوی ته اجازه نه ورکوو چې د حکومت کړنو څارنه وکړي.

هېڅ بهرني ټلوېزیون په سپنگاپور کې د خپرونو د خپرواي غوښتونکي شوي نه و. حقیقت دادی چې د امریکا د اړیکو او ارتباطاتو فدرال کمپسیون له ۲۵ سلنه څخه د زیاتو راډیو ټلوېزیونونو ته پخپل هېواد کې د نشراتو اجازه نه وه ورکړې.

ددې کمپسیون د قوانینو پر بنسټ، یوازې امریکایان کولای شي هغه سوداگري چې د امریکا د خلکو پر عامه ذهنونو اغېز کوي تر خپلې ولکې لاندې راولي.

همدا سبب و چې روپرت مرداک په ۱۹۸۵ کال کې مجبور شو چې د خپلو اکو ټلوېزیونونو د اخیستلو څخه مخکې لومړی د متحده ایلاتو تابعیت واخلي.

مننه او کور وداني

د افغانستان ملي تحريک د هېواد پال او فرهنگپال شخصيت ښاغلي (محمود کرزي) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحريک وياړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ يې پيل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په خورا درنښت هيله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

يو ځل بيا د دې اثر له ژباړن او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو چې د دې اثر د ژباړلو او چاپولو جوگه شول.

په فرهنگي مينه

د افغانستان ملي تحريک

د ليکوال چاپ شوي اثار:

ورزش

ښکېالی د زمانې خوشال خټک يم

ما لا گل بوی کړی نه و

ځوانان د انټرنېټ په زمانه کې

زهر او اوبه

د سپنگاپور داستان

ناچاپ اثار:

د ماشوم ارواپوهنه

د حافظې تقويت

نثر څنگه وليکو

د افغانستان ملي تحریک

www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ٦٠

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**